

paylaşım

2018/02

Kartonsan Karton Sanayi ve Ticaret A.Ş.

İSTANBUL'UN
KANATLI SAKİNLERİ

SAKLI TARİH
SAGALASSOS

BİLİMKURGUNUN
KRALİÇELERİ

**Paylaşım
Yaşam Kültürü Dergisi**

Kartonsan Karton Sanayi A.Ş. tarafından T.C. yasalarına uygun olarak yayınlanır ve ücretsizdir. Dergide yayımlanan yazı ve görseller izinsiz kullanılamaz.

Yayın Türü
Yaygın Süreli Yayın

İmtiyaz Sahibi
Kartonsan A.Ş. adına Haluk İlber

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Atiye Tuğtekin

Yönetim Yeri
KARTONSAN Karton Sanayi ve Ticaret A.Ş.
Prof. Bülent Tarcan Caddesi Pak İş Merkezi No:5 Kat:3
Gayrettepe . İSTANBUL
Tel: +90 (212) 273 20 00 - Faks: +90 (212) 273 21 70
www.kartonsan.com.tr

Baskı & Cilt

ANKA Matbaacılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
Fevzi Çakmak Mahallesi, 2. Cd. 1119. Sk. No:3, 34220 Esenler . İstanbul
Tel: +90 (0212) 565 9033 - Faks: +90 (0212) 565 9034
www.ankamatbaa.com.tr

Yayıncı

SYNERGY Bilişim ve İletişim Hizmetleri Ltd. Şti.
Mall of İstanbul Office No:136 Başakşehir İSTANBUL
Tel: +90 (212) 347 40 00 - Faks: +90 (212) 347 40 04
www.kurumsalyayin.com

Paylaşım Yaşam Kültürü Dergisi, %100 geri dönüşümlü kağıt kullanılarak hazırlanmıştır.
Kapakta Kartonsan ürünlerinden Lutriplex 350 gr. kağıt kullanılmıştır.

Paylasim Life Style Magazine is printed on 100% recycled paper.
Cover pages printed on Lutriplex 350 gr. paper produced by Kartonsan.

 Kartonsan

pak
topluluğu

Merhaba

Kanatlı komşularımız

İstanbul'un Kuşları

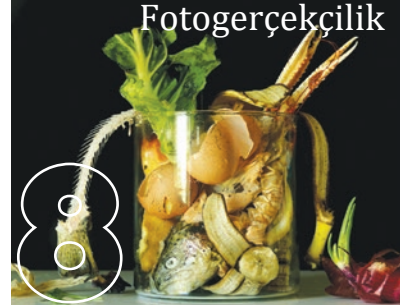
Yepyeni bir sayıyla daha karşınızdayız.

Bu sayımızda da beğeneceğinizi umduğumuz birbirinden ilginç konulara yer verdik.

Hem Boğaziçi kıyılarında hem de zengin tatlı su kaynaklarında, tarihi boyunca yüzlerce kuş türüne ev sahipliği yapan İstanbul'un kanatlı sakinleri, **Doğa** sayfalarımıza konuk oldu. Her gün gördüğümüz martı, serçe, güvercin ve kargalardan, yazın gelip kışın giden ebabilere; deniz geçemedikleri için göç rotalarını İstanbul'dan geçirmek zorunda olan ve göklerimizden şenlendiren leyleklerden, denizin nazlı sakinleri sumrulara, boğazın çılgın çocukları yelkovan kuşlarından, tatlı su güzeli bahrilere kadar pek çok kuş türünü bulacağınız sayfalarımıza göz attıktan sonra, gökyüzüne başka türlü bakacaksınız.

Fotoğraf gibi ama değil

Fotoğercçekçilik

Gösterişli ve Estetik

Kağıt Peruklar

Sanat sayfalarımızda bu ay, gerçek olup olmadıklarını anlamak için tuvale dokunma arzusu uyandıran eserleriyle, fotoğercçekçi ressamlar var. Fotoğraf olmadığına inanamayacağınız eserleriyle ünlü sanatçıları ve fotoğercçekçilik akımının gelişimini sayfalarımızda bulabilirsiniz.

Kağıdın sanat malzemesi olarak hayat bulduğu eserlerde ise bu ay, Rus sanatçı Asya Kozina'nın kağıttan yaptığı peruklar, maskeler ve otantik düğün giysilerine yer verdik.

Boğaziçi'ni geçerek Karadeniz'den Marmara Denizi'ne

Kilyos'tan Şile'ye, Florya'dan Tarabya'ya

İstanbul'da Deniz Kültürü

Onbin yıllık antik ken-

Sagalassos

uzanan sahil şeridiyle denize girmeye en elverişli metropollerden biri olan İstanbul'un sakinlerinin denizde eğlence anlayışına yer verdiğimiz **Tarih** sayfalarımızda ise, geçmişe uzanacak ve deniz hamamlarının plajlara ve ardından sahil yollarına dönüşümüne tanık olacaksınız.

Anadolu'dan sayfalarımızda ise bu ay, her taşının altından tarih fıskıran topraklarımızda gün ışığına çıkarılan son değerlerden biri olan Sagalassos antik kentindeyiz.

Pek çok dil, din ve kültüre sahip bir milyardan fazla insanın bir arada yaşadığı Hindistan'ın, kültürel çeşitliliği kadar renkli festivallerini ise **Dünyadan** sayfalarımızda bulabilirsiniz.

Las Vegas'ın henüz inşa edildiği yıllarda, şehrin eğlence sembolü haline gelmesinde en önemli katkıyı sağlayan; yedinci sanatın unutulmaz isimleri Dean Martin, Humprey Bogart, Sammy Davis Jr. ve Frank Sinatra'nın da aralarında bulunduğu Rat Pack, **Sinema** sayfalarımızda bu sayıdaki konukları.

Hem yazar hem de okur kitlesinin çoğunlukla erkeklerden oluştuğu düşünülen bilim kurgu dünyasına damgasını vuran kadın yazarlar... Margaret Atwood ve Ursula Le Guin gibi günümüz bilim kurgu yazınının köşe taşlarının yanı sıra, eserlerini takma bir erkek adıyla yayınlatabilen Alice B. Sheldon'dan, Nobel

Edebiyat Ödülü sahibi Doris Lessing'e kadar bilim kurgu kraliçelerinin yaşam öykülerini ve eserlerini **Edebiyat** sayfalarımızda bulabilirsiniz.

Keyifli okumalar dileriz.

Kalabalık, renkli ve sıra dışı festivalleriyle

Hindistan

36

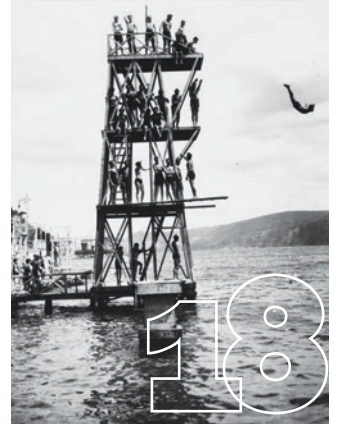
Siyah beyaz dünyanın efsaneleri

Rat Pack

42

Geleceğe değen kadın eli

Bilimkurgunun Kraliçeleri

Kanatlı komşularımız

İSTANBUL'UN KUŞLARI

İstanbul denince pek çoğumuzun aklına önce martı, sonra güvercin ve kumru gelir kuşlardan...

Belki serçeleri hatırlarsınız minik bedenleriyle, ardından da kargaları, duymaması imkansız sesleriyle... Şehrin sokaklarında kalan tek tük ağaçları mekan tutan saksaganlar ve büyük gruplar halinde bulutsu şekiller oluşturarak uçan sığırcıklar, doğaya biraz daha meraklı şehirlilerin sayabileceği kuş isimleri arasında gelebilir. Oysa İstanbul, ev sahipliği yaptığı 150'den fazla kuş türüyle, avifauna çeşitliliğinde dünyada özel bir yere sahip.

Her ne kadar pek çok yerli kuş türünü barındırsa da, İstanbul deyince akla göçmen kuşlar gelir. Her yıl yüzbinlerce kuş, Afrika'dan kuzeye olan yolculuklarını İstanbul Boğazı üzerinden geçerek gerçekleştirirler. Bunlar arasında leylekler gibi, deniz geçemediği için karasal bir rota takip etmek zorunda olan büyük kuşlar olduğu gibi, sulak ve ağaçlık alanlarda sık sık konaklayarak soluklanan ve yolculuklarını duraklarda dinlenerek tamamlayan küçük türler de bulunur.

İstanbulda görülen göçmen ve yerli kuş türlerinin sayısı 300'ü geçmektedir. Bunlardan 200 kadarı kenti üreme alanı olarak da kullanır.

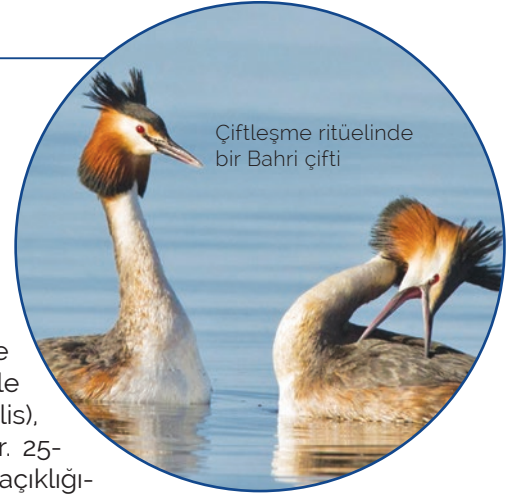
Her göç döneminde 30'a yakın yırtıcı, leylek, kara leylek, pelikan, turna ve balıkçıl gibi büyük kanatlı kuşlar, kazlar, ördekler, göçmen martılar gibi su kuşlarının yanı sıra, çok sayıda ötücü kuş türü İstanbul üzerinden geçer.

İstanbul'daki orman, göl ve sulak alanlar, yaz göçmeni, kış göçmeni ve yerli olarak sınıflandırılan kuş türleri için önemli beslenme ve barınma alanlarıdır. Terkos Havzası, Büyükçekmece Gölü, Küçükçekmece Havzası, Boğaziçi, Prenses adaları ve Şile kıyıları, İstanbul'un önemli kuş alanlarıdır.

Denizin üzerinde Yelkovanlar

YERLİ SU KUŞLARI

Çiftleşme ritüelinde bir Bahri çifti

Batağan (Grebe) türü kuşlar, İstanbul'un en zarif yerli kuşlarından. Şehrin hemen her yerinde bulunan Küçük Batağan (Little Grebe-Tachybaptus ruficollis), kısa boyunlu bodur bir kuştur. 25-30 cm. boyunda, 50 cm kanat açıklığına sahip 250 gr. ağırlığındaki bu tür, daha çok böcek türleri ve yumuşakçalarla beslenir, çok iyi bir yüzücü ve dalıcıdır, zaman zaman küçük balıkları da yakalar. Yerli Küçük Batağan nüfusu, Ağustos ortasından Nisan sonuna kadar şehirden geçen kış göçmeni sürülerle artar.

Aynı türün daha gösterişli bir cinsi olan Bahri (Great Crested Grebe - Podiceps cristatus) ise, uzun boynu ve siyah tepesinin iki yanında kaldırabildiği kulak tüyleri, pembe gagası ve kızıl boyunluğu ile hemen dikkat çeker. 50 cm. boyu ve 70 cm. kanat açıklığı ile Bahri, 750 gr. civarında hafif bir su kuşudur.

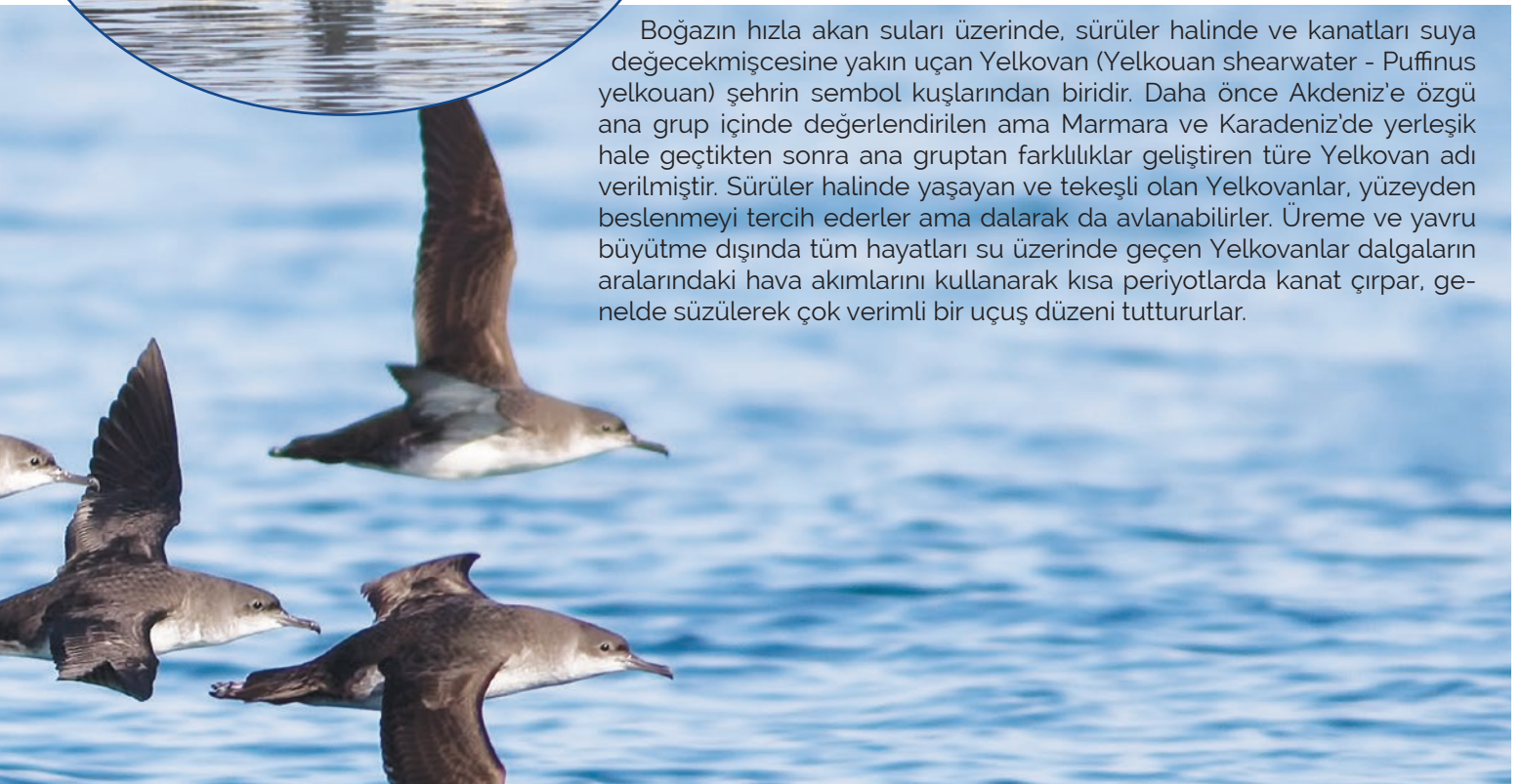
Çok detaylı ve uzun çiftleşme ritüeli ile tanınan Bahri, çoğunlukla balık, yaz aylarında midye, karides gibi kabuklu ve kabuksuz su canlıları ile beslenir. Göçmen Bahri ise, Kasım ortasından başlayarak Nisan ortalarına kadar İstanbul'u mesken tutarlar.

Sahillerde, bulunduğu her tünekte, geniş kanatlarını açarak kurutmaya çalışan Karabatak (Great Cormorant - Phalacrocorax carbo) ülkemizdeki en büyük ve en koyu renkli deniz kuşudur. Boyu bir metreye, kanat açıklığı ise 160 cm. ye ulaşabilir, ağırlığı ise 2-2,5 kg. kadardır. Koloniler halinde deniz kıyısındaki kayalıklarda yuvalanan Karabataklar, 3 metre derinliğe dalabilir, su altında 1 dakika kalabilirler.

Karabatağa göre daha küçük, daha tıknaz ve daha kalın boyunlu olan Küçük Karabatak (Pygmy Cormorant - Microcarbo pygmeus) kısa ve kalın gagası, uzun kuyruğuyla dikkat çeker. Tatlı su kıyılarını mesken tutan 50 cm. boyundaki bu usta uçucu tür, suya yakın uçup aniden dalarak avını yakalar.

Boğazın hızla akan suları üzerinde, sürüler halinde ve kanatları suya değecekmişcesine yakın uçan Yelkovan (Yelkovan shearwater - Puffinus yelkouan) şehrin sembol kuşlarından biridir. Daha önce Akdeniz'e özgü ana grup içinde değerlendirilen ama Marmara ve Karadeniz'de yerleşik hale geçtikten sonra ana gruptan farklılıklar geliştiren türe Yelkovan adı verilmiştir. Sürüler halinde yaşayan ve tekeşli olan Yelkovanlar, yüzeyden beslenmeyi tercih ederler ama dalarak da avlanabilirler. Üreme ve yavru büyütme dışında tüm hayatları su üzerinde geçen Yelkovanlar dalgaların aralarındaki hava akımlarını kullanarak kısa periyotlarda kanat çırpıp, genelde süzülerek çok verimli bir uçuş düzeni tuttururlar.

Kanatlarını kurutan bir Karabatak

Yeşil Papağan

İstanbul'un sonradan yerlisi olan Kırmızı Kolyeli Yeşil Papağanlar (Rose-ringed Parakeet - *Psittacula krameri*) şehrin en gürültücü sakinleri arasındadır. Genellikle çiftler halinde ve çığıklar eşliğinde uçan bu kuşlar, Afrika, Güney Asya ve bazı Ortadoğu ülkelerine özgüdür. 90'lı yıllarda, yasadışı olarak ülkeye getirilen binlerce kuş, havaalanında durdurulmuş,

kafeslerinden kaçan kuşlar iklime uyum sağlayarak şehrin yerli kuşları arasında yerini almıştır. 40 cm. boyundaki 150 gr.lık bedeni ve mavi-yeşil renkli uzun kuyruğu ile, hiç zorlanmadan uzun mesafeleri uçabilen Yeşil Papağanlar, parlak zümrüt yeşili tüyleri, kanca şeklinde kırmızı gagaları ile tanınır. Ormanlık, ağaçlık alanlarda konumlanırlar, meyveler ve çekirdekleri, sebzeler, çeşitli tohumlar, fındıklar ve yemişlerle beslenirler.

Şehirde yer alan ikinci papağan türü olan İskender papağanı (Alexandrine Parakeet - *Psittacula eupatria*), biraz daha büyükçe ve soğuğa daha dayanıklı bir tür olup, İstanbul dışında, Tokyo, New York, Köln ve Londra gibi şehirlerde de sürüler halinde görülür.

Yeşil Papağanlardan göz çevrelerinin rengi, kanatlarının üzerindeki lekeler ve kuyruklarında yeşil ve maviye ek olarak yer alan sarı tüylerle ayrılırlar.

Kukumav

Alaca Baykuş

YERLİ ÖTÜCÜ KUŞLAR

Az sayıda kalan İstanbul'un parkları, çeşitli ağaçkakan türlerini barındırır. Ağaçlara zarar veren tırtıl, böcek ve kurtçukları yedikleri için çok faydalı olan bu hayvanlar, ilkbaharda yeşeren ağaçların kabuklarını odun kısımlarına kadar çember şeklinde didiklerler. Ağaçları delerken çıkardıkları sık ve tok seslerle varlıklarını farketirirler. Ceviz, badem gibi sert kabuklu ve iri taneli meyveleri ağaçların, kabuk çatlaklarına sıkıştırıp sonra içlerini yemek gibi adetleri de vardır. Küçük Yeşil Ağaçkakanlar (Grey-headed Woodpecker - *Picus canus*) çok ürkek olduğundan تنها orman, park ve bahçeleri, nemli veya ırmak üzerindeki ağaçları, kayın, meşe veya gürgenden oluşan, böceklerce zengin açık ağaçlıkları tercih eder.

Sırtı yeşil, tepesi kırmızı Yeşil Ağaçkakan (European Green Woodpecker - *Picus viridis*) ise, uçarken sarı-yeşil kuyruk sokumu ile dikkat çeker. Diğer ağaçkakanlardan farklı olarak kiraz, armut ve elma gibi meyvelerin olgun olanlarını da yemekten hoşlanır.

Giysisinin büyük çoğunluğu siyah ve beyaz renklerden oluşan Orman alaca ağaçkakanı (Great Spotted Woodpecker - *Dendrocopos major*) için kozalaklar önemli bir besin kaynağıdır. Başta ladin ve alaçam ormanları olmak üzere her türlü ağaçlık ve ormanlık alanda görülebilirler. Özellikle kış aylarında kuşlar için konan yemlikleri ziyaret ederler.

Sadece bir serçe büyüklüğündeki Küçük Ağaçkakan (Lesser Spotted Woodpecker - *Dendrocopos minor*) yüksek ya da düşük sıcaklıklara, rüzgarlara ve yağmurlara karşı daha dayanıklı bir türdür. Yem ararken, diğer ağaçkakan türlerinden daha detaycıdır. Ağaçların en ince dallarına kadar uzanır, üvez, titrek kavak gibi dik dallı ve yaprak dökken ağaçların tepe kısımlarını tercih eder. Yazları tünediği yerden tıpkı küçük ötücüler gibi havalanıp, uçmakta olan böcekleri havada yakalar.

Kimilerince uğursuzluk, kimilerince bereket sembolü kabul edilen baykuş türlerinin, gece avcısı olmanın bir gereği olarak, görme ve işitme duyuları çok gelişmiş, gözlerinin önde olması nedeniyle de görüş alanları daralmıştır ama bu olumsuzluğu başlarını 270° çevirerek telafi ederler.

Kukumav (Little Owl - *Athene noctua*), gündüzleri ağaçların dallarında, direklerde, ahırların çatılarında ya da taş ve toprak yığınları üzerinde dimdik oturuyula türün gecelik bireylerinden ayrılır. Bu küçük, tıknaz, sert bakışlı baykuş, eski binalardaki çatlaklara, boşluklara ve kum tepelerindeki deliklere de yuva yapar ve özgün sesiyle ritmik olarak ulur gibi öter.

İğne yapraklı ormanların sakini Alaca Baykuş ise (Tawny Owl - *Strix aluco*) tüm türdeşleri gibi, geceleri avladığı fareler, kurbağalar, böcekler ve bazı küçük kuşlarla beslenir.

Küçük Yeşil Ağaçkakan

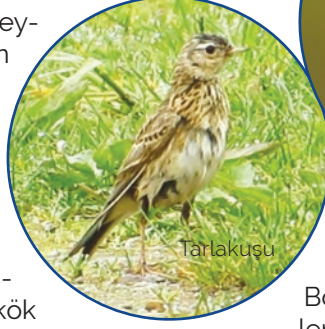

Orman Alaca Ağaçkakanı

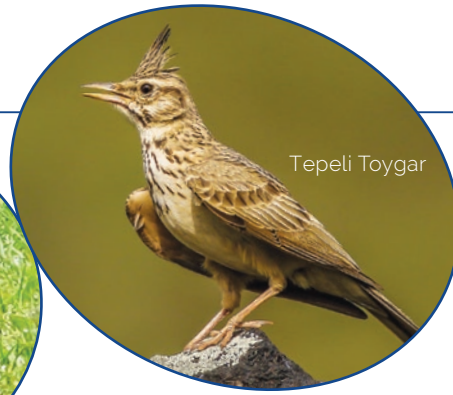

Küçük Ağaçkakan

Toygarlar grubunun en minik bireylerinden olan Tarlakuşu (Eurasian Skylark - *Alauda arvensis*) adından da anlaşılacağı üzere, ağaçsız açık alanları, otlakları, kırları, ve ekili alanları seven, 20 cm boyunda en çok 50 gr. ağırlığa kadar çıkabilen bir kuştur. Nadiren kaldırdığı küçük bir ibiği vardır. Kuru muş otlar, yosun parçaları ve lifli kök parçalarını kullanarak otların arasında iyi gizlenmiş yuvalar yapar. Son derece sade görünüşlü bu kuş, yüze yakın kuşun ötüşünü taklit edebilir, bu nedenle bazı yörelerde Adamaldatan kuşu olarak da adlandırılır. Kendine özgü sürekli, yumuşak ve melodik ötüşü 2-3 dakika kadar sürer, yakından daha gür, uzaktan ise daha berrak duyulur. Yüzyıllardır şairlere ve bestecilere ilham kaynağı olmuştur.

Tarlakuşu

Tepeli Toygar

Tarlakuşuna çok benzeyen ama tepesindeki uzun ibiği ile ayrılan Tepeli Toygar (*Galerida cristata*) tarlalarda kendini özgü koşuşu ve kısa kısa uçuşlarla yol alış ile farkedilir.

Ötleğenlerin en ünlülerinden İspinoz (Common Chaffinch - *Fringilla coelebs*), kafes kuşu olarak da tutulan 20 gr.lık çok küçük kuşlardandır. Birbirlerinin ötüşlerini kesme çabasıyla, daha uzun ve daha yüksek perdeden ötmeye çalıştıkları için, İspinozlar arasında ötme yarışmaları düzenlenirdi. Kafesler birbirine yaklaştırıldıkça, bölgesini korumak için daha da gayretlenen İspinozlar, halsiz düşene kadar ötebilirler.

Aynı aileden Florya (European Greenfinch - *Chloris chloris*), birkaç melodinin karışık tekrarından oluşan, zaman zaman Ketenkuşu ve Kanarya ile karıştırılan ötüşü ile tanınır.

Yüzünün ön tarafındaki kırmızı maskesi, kanatlarının arasında, açtığında muhteşem görünen sarı tüyleri ve ötüşünün şirinliğiyle İspinozgillerin en tanınan bireyi olan Saka (European Goldfinch - *Carduelis carduelis*) kafeslerde en çok rastlanan kuşlardan biridir. İp bağlı bir sopa sayesinde dik tutulan bir karton kutuyla bile yakalanabilen, otluk alanlarda gezinmeyi seven bir ötücüdür. Korumaya altındaki kuşlar arasında yer alan sakaları yakalayanlara para cezası uygulanmaktadır.

Saka

İspinoz

Florya

Boylarından beklenmeyecek kadar güçlü ve kendilerine özgü şakımalarıyla tanınan kuşlardan Taşkuşu (European Stonechat - *Saxicola rubicola*), Kızılgerdan (European Robin - *Erithacus rubecula*), Çitkuşu (Eurasian Wren - *Troglodytes troglodytes*), Kamışbülbulü (Cetti's warbler - *Cettia cetti*), Maskeli ötleğen (Sardinian Warbler - *Sylvia melanocephala*) ve Çalikuşu (Goldcrest - *Regulus regulus*), ötleğengiller familyasının şehrimizdeki temsilcilerinden ve İstanbul göklerinin en minik, en sevimli sakinlerindedir.

Maskeli Ötleğen

Çitkuşu

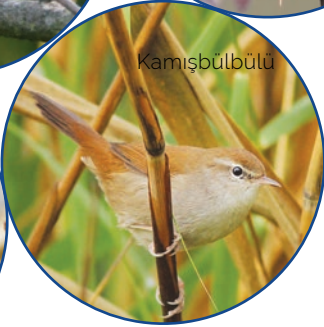
Kızılgerdan

Taşkuşu

Çalikuşu

Kamışbülbulü

Dünya üzerindeki en geniş popülasyonu Türkiye'de bulunan kuşlardan Tarla Çintesi (Corn Bunting - *Emberiza calandra*) pek az uçan, çoklukla omurgasızlar, örümcekler, böcekler ile tohumlardan oluşan menülerinin peşinde, tarlalarda dolaşır. Metalik ve ahenksiz ötüşü sayesinde kafes kuşu meraklılarının ilgisinden kurtulmayı başarmıştır.

BÜYÜK SU KUŞLARI

İstanbul'da kışlarını geçiren göçmen kuşların önemli bölümünü, balıkla beslenen yağlı ve büyük türler oluşturur. Av yaşağının olmadığı bu dönemde, balıkçı ağlarına takılarak istem dışı avlanma hedefi olan bu türler, suların kirlenmesi nedeniyle de gittikçe azalmakta ve tehlike altındaki türler arasında sayılmaktalar.

Karagerdanlı Dalgıç

Ağırlığı 3,5 kg. kadar olan Karagerdanlı dalgıç (Black-throated Loon - Gavia arctica), Aralık ve Ocak aylarında çok sayıda olmak üzere Ekim ayından Mayıs ayına kadar İstanbul'a gelen kış göçmeni bir türdür. Siyah kafası,

siyah beyaz çizgili desenli tüyleri ile dikkat çeker.

Gösterişli ve köşeli hatlara sahip bir kaz türü olan Sakarca (Greater White-fronted Goose - Anser albifrons) nehir ve göllere yakın otlak ve çayırlarda, ekili tarlalarda yaşar. Ocak ortalarından Şubat ortasına kadar İstanbul'dan geçen Sakarcalar, hububat ekili tarlalarda sürüler halinde beslenirken görülebilir.

4 kg. ağırlığıyla Boz Kaz (Greylag Goose - Anser anser) ve kestane kırmızısı boyun, göğüs ve yanakları beyaz bir şeritle ayrılan 1,5 kg. ağırlığındaki Sibiry Kazı (Red-breasted Goose - Branta ruficollis) kaz ailesinin İstanbul'daki kışlık misafirleri arasındadır.

Karaboyunlu Batağan

Karaboyunlu Batağan

Kıpkırmızı gözleri, altın sarısı yelpaze şekilli kulak tüyleri ile ayırdedilen Karaboyunlu Batağan (Black-necked Grebe - Podiceps nigricollis) küçük

kabuklu sucul canlılarla beslenir. Kasım ayından itibaren şehre gelmeye başlayan Karaboyunlu Batağanlara, hem göl hem de deniz kıyılarında rastlanabilir.

ÖRDEKLER

Kış ayları, İstanbul'da göçmen ördek popülasyonunun arttığı aylardır. Ördek türünün en büyük ve uzun boylu bireylerinden Suna (Common Shelduck - Tadorna tadorna) boynunda kestane renkli bir fuları olan, koyu kırmızı gagalı, siyah-beyaz tüylü, şık bir kuştur. Çiftleşme dönemlerinde erkek kuşların gagasının üzerinde kırmızı bir tümsek oluşur. Uzun mesafeli göç eden Sunaların, yazı geçirecekleri alanlara dönüşleri Nisan ayında başlar.

Suna

Ördek ailesinin siyah gagalı, bej renkli kafa tüylerinden siyah bir kolye ile ayrılan pas renkli gövdeli, toparlak bedenli üyesi Angıt (Ruddy Shelduck - Tadorna ferruginea) hakkında Anadolu'da pek çok efsane vardır. Kimi kayıvalidesinden bunalan gelinin göçmen Angıt'a dönüştüğünü söyler, kimileri balıkçıları kurtardığı için Angıt'a ateş edenin tüfeğinin parçalanacağını. Yine de yaban ördeği denince akla gelen ilk kuş olan Angıt, avcılarının hedefi olmaktan kurtulamamaktadır. Rüzgarı arkasına alarak iniş yapan ve inişini yuvarlanarak tamamlayan Angıt, tek eşli bir kuştur. Eşi ölen bireylerin, eşinin başında ona bakarak uzun süreler beklediği rivayet edilir. Bu özellikleri nedeniyle ki, uzun süre anlamlı olmayan şekilde bakan ya da beceriksiz, elinden iş gelmeyen insanlar için de argoda kullanılagelen bir sözcük olmuştur.

Angıtlar

KIŞ GÖÇMENLERİ

YAZ GÖÇMENLERİ

LEYLEKLER

Mart sonuna doğru büyük topluluklar halinde İstanbul semalarından kuzeye doğru ilerleyen Leylek sürüleri için, boğaz rotası zorunlu bir geçit alanıdır çünkü bu tür, deniz geçemez, göçünü tamamen kara üzerinden gerçekleştirmek zorundadır. Eski devirlerde, şehir içinde de kalan ve bacalara bereket sembolü kabul edilen yuvalarını kondurup İstanbul'da yavruleyen Leylekler, artık sadece şehrin çok dışındaki sulak yeşil alanlarda konaklamakta ve göçlerine devam etmektedirler. Ağustos sonundaki dönüş rotalarında ise yaklaşan kışın habercisi olarak İstanbul'u selamlayarak dönüş yolculuklarını sürdürürler.

Leylek

Boz Ebabil

EBABİLLER

Sıklıkla Kırlangıçlarla karıştırılan Ebabil türlerinden İstanbul'da en yaygın olanı, 100 gr. ağırlığıyla türünün en büyük bireyi olan Akkarınlı Ebabil'dir. (Alpine Swift - Tachymarptis melba) Ebabil (Common Swift - Apus apus) ve Boz Ebabillerin de (Pallid Swift - Apus pallidus) dahil olduğu büyük ve gürültücü gruplar halinde uçarlar. Mart sonunda şehre gelip Aralık sonuna kadar kalan Ebabilleri diğer türlerden ayıran en önemli özellikleri, tüm gereksinimlerini havada karşılamaları, sürekli uçmalarıdır. Uçarken uyurlar, uçan böcekleri ve sinekleri avlayarak uçarken beslenirler, uçarken kur yaparlar. Ayakları çok kısa ve zayıf olduğu için asla düz zeminlere konmaz, sivri tırnaklarıyla dikey yüzeylere tutunurlar. Şehrin bu hızlı ve gürültücü kuşları, çok uzun süre aç kalabilirler.

KIRLANGIÇLAR

Şehirde en çok görülen kırlangıç türü, 25 gr. lık minicik bedeniyle, binaların tavan köşelerine gayretli bir biçimde çamurdan yuvalar kuran Kır Kırlangıcıdır. (Barn Swallow - Hirundo rustica) Uzun bir tünelle girilen tam bir çanak şeklinde yuvasını tavanlara yapıştırarak inşa eden Kızıl Kırlangıç (Red-rumped Swallow - Cecropis daurica) ve yarım çanak şeklindeki yuvalarıyla Ev Kırlangıcı (Common House Martin - Delichon urbicum) şehrin yazlık misafirleri arasındadır. Ebabillerden, daha geniş çatalı kuyruklarıyla ve daha sessiz oluşlarıyla ayrılırlar.

Kır Kırlangıcı

VE ÖZEL TÜRLER

Yaz aylarında martılarla birlikte görülen Sumrular, (Common Tern - Sterna hirundo) Deniz kırlangıçları ve Martılarla akraba, zarif bir deniz kuşudur. Nisan ayı başından Eylül sonuna kadar Marmara sularında ve Boğaziçi'nde kalır, balıklarla beslenirler. Kırmızı gagaları, siyah kafaları ve bembeyaz tüyleriyle ayırdedilirler.

Çok değişik güzelliğiyle, birçok ülkede posta pullarına en çok konu olan kuşlardan biri olan İbibik (Eurasian Hoopoe - Upupa epop) İstanbul'un Mart-

Sumru

İbibik

Ağustos arası misafirlerinden biridir. Hüthüt kuşu olarak da bilinen İbibiklerin, şarkılara dahi konu olan ötüşleri, yerde paytak paytak yürüyerek avlanışları ve aniden havalandırarak uzun ve sakın bir uçuşa geçmeleri tipiktir.

Nisan ve Ağustos ayları arasında arası İstanbul'un hemen her köşesinde görülen ve 10 gr. ağırlığında minicik bir kuş olan Ak mukallit (Eastern Olivaceous Warbler - Iduna pallida), sürekli tekrarladığı melodisiz, ince ve metalik ötüşü ile tanınır. Sesi dolayısıyla Kaynana Kuşu da denen Ak Mukallit'in öterken "dut değdi, kiraz değdi" dediği varsayılır.

Fotoğraf gibi ama değil

Fotogerçekçilik

21. yüzyıl sanat akımları arasında yer alan ve hipergeçekçilik olarak da adlandırılan sanat akımı, nesnelere fotoğrafı çekilmişcesine tuvale aktarmaya odaklı.

1960'larda Amerika Birleşik Devletleri'nde doğan fotogerçekçilik akımı, eserlerin konusundan çok, olası bir fotoğrafına bire bir benzemesi ile dikkat çektiği bir yönelim. Yaratıcılığın ve özgünlüğün tüm sanatsal tartışmaların temelinde yer aldığı ve modern sanatın temellerinin atıldığı 1960'lı yıllarda; özgün olarak adlandırılan pek çok eserin aslında bir diğer eserden esinlendiği, zaman içinde de sanatçının kendini tekrar ettiği savıyla yola çıkan hipergeçekçi ressamlar, eserlerindeki benzerlik düzeyini olabildiğince yükseltmeye odaklandılar. Böylece sanatçının özgün duygu ve düşüncelerinden arınmış üretimler ortaya çıkardılar.

Prencip olarak realizm akımına yaklaşan ama klasik realist ressamlardan çok daha yüksek benzerlikte, özellikle fotoğraf teknolojisiyle tanışmış çağdaş sanatseverin zevkine hitap edecek birebir benzer eserleriyle akımın öncülüğünü yapan sanatçıların eserleri de belirli konulara odaklandı.

Toni's Lunch Wagon - New York - 1980
John Baeder
Tüval üzerine yağlı boya
54 x 64,1 cm.

John's Diner with John's Chevelle
2007
John Baeder
Tuval üzerine yağlı boya
76x122 cm.

Akımın öncülerinden John Baeder (1938) özellikle Amerikan yol restoranlarını en ince detaylarıyla konu alan eserleriyle tanındı. Amerikan kültürü temsil etmekle birlikte, hızla yok olan unsurlardan biri olan bu yapıları, olanca alçakgönüllükleri ve sükunetleriyle resmeden sanatçı, tarihin kayıt altına alınmasına önemli bir katkı da sağlamış oldu.

Geometrik şehir kesitlerini fotografik gerçeklikle tuvale aktaran Richard Estes (1932) fotogerçekçilik akımının öncülerinden biri. Sıklıkla New York'u konu alan, ama tüm dünyanın tanıdığı klasik görünümlerden çok, yansımaların, yol işaretlerinin, duvar ilanlarının ve vitrinlerin yer aldığı sıradışı açıları ve yansımaları kullanan Estes, bu tür detayları, binaların kendisinden daha önemli bulduğunu her fırsatta dile getiriyor. Pek çok eleştirmen, Estes'in "üç boyutlu" tuvalerinde New York'un olduğundan daha gerçek görüldüğünde hemfikir.

Ekspresyonist akıma özgü eserler verirken, 1963'te fotogerçekçiliğe yönelen ama eserlerinin bu kategoride adlandırılmasını, hatta fotogerçekçilik tanımını tamamen reddeden John Kacere (1920-1999), sadece kadın bedenini konu alan resimleriyle ünlendi.

Staten Island Ferry Arriving
in Manhattan, 2012
Richard Estes
Tuval üzerine yağlı boya
94x165 cm.

Times Square
2004
Richard Estes
Tuval üzerine yağlı boya
94x164 cm.

Genellikle yağlı boya ve akrilikle çalışmayı tercih eden fotogerçekçi sanatçılar içinde Jack Mendenhall, suluboya eserleri ile de dikkat çeker. Mendenhall, genellikle Amerikan ev yaşamına odaklanmış, iç mimari detayları ve dekoratif kapalı mekanların yanı sıra, havuzlu arka bahçelerdeki aile yaşantısının detaylarını tuvale aktarmıştır.

Fotogerçekçi eserlerin üretiminde fotoğraf çok önemli bir yer tutar. Pek çok sanatçı, fotoğrafı projeksiyon makinesi ile tuvale yansıtarak üzerinden boyama tekniğini kullanır. Tuvali gridlere ayırarak çalışma da oldukça sık kullanılan yöntemlerden biridir. Her iki yöntemde de, konunun fotoğraflanması ardından tuvale aktarılması söz konusudur. Bu yönüyle fotorealitler, konuyu eserin üretim süreci boyunca tuval önünde bulunduran realist sanatçılardan ayrılırlar.

Fotorealizmde asıl hedef, gerçekliği resmetmek değil, fotoğrafik gerçekliği tuvale aktarmaktır. İnsan gözü farklı uzaklıktaki nesnelere çok hızlı odaklanabilen ve netlik sağlayabilen yapıdadır. Bunun yan etkisi olarak, gündelik yaşantımızda, görüş alanımızda bulunan fakat odağımızda olmayan pek çok objeyi ve kimi alanları tam olarak algılayamayız. Alan derinliği, fotoğrafla birlikte görülebilir ve algılanabilir olmuştur. Biranlık görüntünün uzun süre ayrıntılarıyla incelenebilmesi ancak fotoğrafla mümkündür. Bu nedenle fotogerçekçi eserler, konu bir portre bile olsa, alan derinliğinin de tuvale bire bir yansımaları sayesinde, klasik gerçekçi eserlerden kolaylıkla ayırdedilir.

Klasik realist ressamın eserlerinde yer alan her obje ve her detay, en net haliyle resmedilmiştir, çünkü bir alan üzerinde çalışırken, ressam sadece o alana odaklanır. Bu da eser ne kadar gerçekçi olsa da, insanın bir görüntüyü çıplak gözle anlık yakaladığı halinden farklıdır. Fotogerçekçi eserlerde ise, netlik gerçekte olduğu biçimiyle değil, anlık bir bakışta, yani fotoğrafın yakaladığı biçimiyle tuvale aktarılır.

Yellow Tulips and Dinner Setting
Jack Mendenhall
Tuval üzerine yağlı boya
129.5 x 149.8 cm

Interior with Figures No.1, 1983
Jack Mendenhall
Kağıt üzerine suluboya
65.5 x 75 cm

Sagaponack Sunday
2003
Tom Blackwell
Tuval üzerine yağlı boya
122x183 cm

The Tackle
2004
Malcoml Morley

Joseph's Liquors
1981
Robert Cuttingham

Pop art akımından sonra gelen ve bu akımın, dönemin popüler kültür öğelerine, seçilmiş nesne ve mekanları ekleyerek konularını genişleten fotogerçekçi ressamlar, dönem kültürünün ikonik objeleri olan otomobiller, motosikletler, renkli şekerlemeler, neon ışıklı tabelalar ile Amerikan yaşam tarzını yansıtan gece kulüpleri ve yol üstü restoranlarına odaklandılar. Sanat çevreleri tarafından genellikle tuvale aktarılmak için fazla hafif kabul edilen bu nesne ve mekanlar, zaten pek çok fotoğraf karesine konu oluyordu. Fotoğrafın kolay üretildiği gibi kolayca tüketilmesinden kaynaklanan bir değersizleşmeye uğrayan popüler simgeler, çok fazla emek içeren fotogerçekçi eserlere konu olmasından sonra kültür varlığına dönüştüler.

Fotogerçekçi ressamların ilk jenerasyonundan Tom Blackwell (1938), soyut dışavurumcu eserler verirken, önce pop art ardından da fotogerçekçiliğe vurulan ressamlardan biri. Parıldayan her tür objeyi resmetmeyi seven Blackwell, ışıltılı alüminyum aksamlarıyla motosikletlere, arabalara ve ardından yansımalarıyla kendisini çarpan devasa vitrinlere yer verdi tuvalinde.

Amerikan kültürüne özgü kabul edilen akımın İngiliz doğumlu temsilcilerinden, bu yıl Haziran ayında hayatını kaybeden Malcolm Morley (1931-2018), pek çok alanda eserler verdiği sanat hayatının son dönemlerinde fotogerçekçi eserlere odaklandı. Motosiklet, at ve araba yarışları, Amerikan futbolu, kayak, yüzme gibi başlıkların yanı sıra, II. Dünya Savaşı'nda İngiltere'de geçen çocukluğunun travmatik anılarını yansıtan felaket senaryoları resmeden Morley, yarış kazaları, dünya savaşlarında kullanılan uçaklar ve pilotları gibi konuları da tuvale aktardı.

Önde gelen fotogerçekçi ressamlardan biri kabul edilmesine rağmen, kendini gerçekçi bir sanatçı olarak tanımlayan Robert Cuttingham (1935), Amerikan sokak kültürünü, fotoğrafların boyayla çıkarılmış replikalarına yansıtan bir sanatçı olmadığını, aksine, objelerin anlamlarını değiştirerek tuvale aktardığını ifade ediyor. Cuttingham'ın resmettiği boyanmış veya neondan yapılmış sokak tabelaları sanatseverlerin büyük beğenisini kazanıyor.

Baeder, Estes, Close, McLean ve Goings ile birlikte erken dönem fotogerçekçi sanatçılardan olan Robert Bechtle (1932), kendi çektiği fotoğraflardan yarattığı eserlerini "fotografik" olarak adlandırmayı tercih etti. San Francisco caddelerini, ailesini ve komşularını, özellikle otomobillere odaklanarak resmeden Bechtle'in eserlerinde, fırça darbelerini farketmek neredeyse olanaksızdır.

Fotogerçekçilik sözcüğü, ilk kez 1969 yılında, Whitney Müzesi kataloğunda Louis Meisel tarafından kullanıldı. İki yıl geçtikten sonra, fotogerçekçi ressamların eserlerinden oluşan geniş koleksiyonunu gezici bir sergi ile sanatseverlerin beğenisine sunan Stuart Speiser'in kataloğunda, akımın öncülerinin çalışma şekilleri özetlenmişti. Bu tanıma göre, fotogerçekçiler, eserlerini, fotoğraf makinesinden çıkmış bir kareye dayandıran, tuvale aktarımda yardımcı araçlar kullanabilen ama eserin tamamlanmasını sağlayacak son dokunuşları özgürce yapan, en az beş yıldır akıma aracılık eden sergilere eser veren sanatçılar olarak tanımlanmıştı.

Birbirlerinden bağımsız olarak çalışmalarına rağmen, ortak konularda buluşmuş olmaları, fotogerçekçi ressamların ilginç özelliklerinden birisidir. Ralph Goings (1928-2016), yine Amerikan yol üstü lokantalarını, ancak bu kez içerden resmetmeyi tercih ederken, Don Eddy (1944) Kaplumbağa (Beetle) başta olmak üzere otomobilleri ve şehir kesitlerini tuvale aktardı, Charles Bell (1935-1995) ise yine Amerikan restoranlarının vazgeçilmez aksesuarları olan şekerleme kutuları ve pinball masalarını konu edindi.

61 Pontiac, 1968-1969
Robert Bechtle
Tuale üzerine yağlı boya
151.8 x 214 cm

Tiled Lunch Counter - 1979
Ralph Goings
Tuale üzerine yağlı boya
122 x 163 cm.

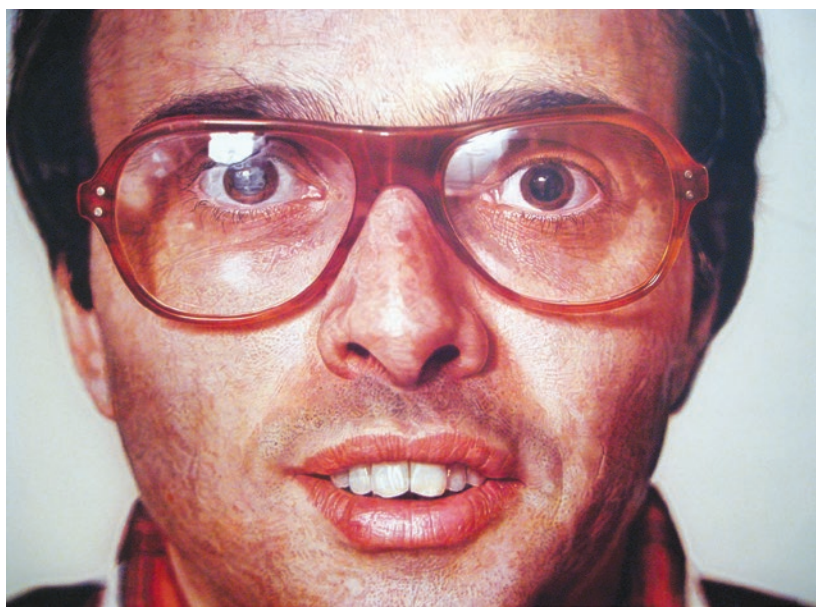

Two Shakers Close Up - 1991
Ralph Goings
Tuale üzerine yağlı boya
81 x 81 cm.

Volkswagen and OK Used Cars - 1971
Don Eddy
Tuale üzerine akrilik

Gum Ball No. 10: "Sugar Daddy" - 1975
Charles Bell
Tuale üzerine yağlı boya
167.6 x 167.6 cm

Martin
Chuck Close
Tuval üzerine yağlı boya

İroniktir ki, yüzleri tanıyamama hastalığından muzdarip Chuck Close (1940), eserlerinde insanı odağına alan ilk fotorealist ressamlardan biridir. 1979 yılında tamamladığı ve bugün New York Metropolitan Sanat Müzesi'nde sergilenen Mark adlı eserini, kendine özgü bir teknikle yapmıştı. Turkuaz, eflatun ve sarı renkleri piksel piksel püskürterek 14 ayda tamamladığı ünlü eseri, daha sonra mürekkep püskürtmeli yazıcı teknolojisine ilham kaynağı olmuştur.

İnsan portrelerini devasa boyutlu fotogerçekçi eserlere dönüştüren ustalardan Gottfried Helnwein (1948) Avusturyalı ve İrlandalı köklerden geliyor. Sadece resim değil, fotoğraf, heykel, performans sanatçısı, hattat ve tasarımcı olarak da üretim yapan sanatçının, kullandığı malzemeler de çok çeşitli. Tarihi konular, politik başlıklar, insanın psikolojik ve toplumsal kaygılarını yansıtan eserlere ağırlık veren Helnwein'in fotogerçekçi portreleri dünyaca tanınıyor.

Kelvin Okafor ile DiegoKoi olarak tanınan genç italyan sanatçı Diego Fazio karakalem çalışan fotogerçekçilerden. Kadınlar, meyveler, çiçeklerden oluşan ve banyolar, yatak odaları ve oturma odaları gibi kapalı mekanları tepeden gören kompozisyonları resmeden Lee Price; suyun binbir çeşit formunu tuvale aktarmadaki başarısını, insanlar ve suyu birlikte kullandığı kompozisyonlarla gösteren Alyssa Monks; cam ve şeffaf objeleri, balıklar, kurbağalar, salyangozlar gibi minik canlılarla devasa eserlere aktaran Koreli Yong-sung Kim; kimi şeffaf kimi renkli parlak plastik sargılar içindeki insan portreleriyle Avustralyalı Robin Eley; mutfağı esin kaynağı olarak kullanan İtalyan ressam Roberto Bernardi; portreleriyle Taner Ceylan ve tükenmez kalemle çalışan tek fotogerçekçi ressam Samuel Silva, günümüz fotogerçekçileri içinde öne çıkan isimler.

Heykeltraşlar Jamis Salmon ve Ron Meuck ise fotogerçekçilik akımını bir üst düzeye taşıyarak, devasa boyutlarda çalıştıkları fotogerçekçi heykelleri ile tanınıyor.

Head of a Child - 2011
Gottfried Helnwein
Tuval üzerine yağlı boya

Man
Jamis Salmon

Nothing. Life. Object
Young-sung Kim
Tuval üzerine yağlı boya
89 x 130 cm.

KÂĞIT TASARIMLARIYLA GEÇMİŞİ CANLANDIRAN SANATÇI ASYA KOZİNA

Kâğıt icat olunduğu günden bugüne pek çok farklı alanda kullanıldı elbette. En çok da bir sanat malzemesi olarak. Bu bazen üzerine resim çizilerek, karamalar yaparak gerçekleşti, bazen de kâğıt bizzat bir sanat malzemesine dönüştü. Yüzyıllardır geliştirilen tekniklerle dünyanın dört bir yanındaki farklı kültürlerdeki popülerliğini korudu.

Kâğıt günümüz modern sanatçıları tarafından işleme, katlama, kesme teknikleriyle sanatsal bir malzeme olarak kullanılmaya devam ediyor. Bu çağdaş sanatçılardan biri de kâğıt gibi basit ve yalın bir malzemeyi sanata dönüştüren çok yetenekli genç bir sanatçı olan Asya Kozina.

Genç sanatçı kâğıdı kullanarak birbirinden ilginç eserler, Barok peruklar, oyun kartları, maskeler ve gelinlikler tasarlıyor. Kendi kişisel sergilerinin yanında, markalara özel çalışmalar da yapıyor.

Asya Kozina 1984 yılında Dinyeper kenarında, Stalinist mimarinin egemen olduğu Ukrayna'da büyük bir sanayi şehri olan Dnipropetrovsk'de doğmuş ve sanatla iç içe olan bir ailede büyümüş. Babası bir desen tasarımcısı, annesi ise özel bir sanat stüdyosunun kurucusu ve aynı zamanda güzel sanatlar ve dekoratif sanatlar üzerine dersler veriyor. Asya Kozina'nın sanatla dolu çocukluğu ve gençliği kendi yaratıcı ifadesini bulduğunda dayanacağı ve güveneceği sağlam bir temel oluşturmuş.

Elçin KAZANCI

Bir Metafor Olarak Kâğıt

Kozina'nın kâğıt sanatıyla tanışması da ailesi sayesinde olmuş. Sanatçı bir röportajında her şeyin aslında nasıl başladığını şöyle anlatıyor: "Büyükanemim karmaşık kesilmiş Çin ayraçlarına âşık olduğumdan beri her zaman kâğıttan etkilendim. On yaşında hastalandım ve yatakta çok fazla zaman geçirdim. Bu dönemde annem bana simetrik kâğıt kesme tekniğini gösterdi, ben de uzun zaman bu uğraşa kapıldım ve hâlâ kâğıda karşı aynı şeyleri hissediyorum. Ailem de hâlâ ilk eserlerimin bulunduğu albümü saklıyor."

Kendini bildiği günden beri sanat çalışmalarını izlediğini ve sanatla nefes aldığını söyleyen Kozina, Cherkassky Junior Art School'a devam etmiş ve buradan 1999 yılında mezun olmuş. 2009 yılında Victor Pinchuk Vakfı bursunu alan sanatçı 2010 yılında Khmelnytsky Cherkassky Üniversitesi'nin görsel ve dekoratif uygulamalı sanat bölümünden mezun olmuş. Aynı yıl Ukrayna Sanat Haftası'nda düzenlenen uluslararası bir yarışmayı kazanmış.

Mezuniyetinin ve ödüllerin ardından kâğıt kullanarak oluşturduğu eserlerini çeşitli sergilerde sanatseverlerle buluşturan ve oldukça dikkat çeken sanatçı daha çok kültürel araştırma, arşivleme; farklı tarihsel, geleneksel ve sanatsal oluşumları plastik sanatla ifade etme konularıyla ilgileniyor. Eşsiz ve karmaşık tasarımlar yapan Asya Kozina beyaz kâğıdı sadece bir araç olarak değil aynı zamanda tarihsel süreci sembolize eden yardımcı bir kavram olarak görüyor. Eserlerinde Moğol, Afrika, İskit, Venedik, Barok, Art Nouveau kültürlerinin metaforik olarak kullanıldığını görüyoruz.

Düz beyaz kâğıtlar Asya Kozina'nın imzası. Kâğıdın incil detayları vurguladığına ve bazen de gizlediğine inanıyor. Bütün parçaları tek tek elle hazırladığı işlerin hepsi eşsiz ve asla çoğaltılamaz nitelikte. Sanatçının bu bireysel tutumu modern çağın görsel kültürünün temsili olan dijital araçlar aracılığıyla ortaya çıkarılan medya imgelerinin çoğaltılmasına karşı bir direnişi de ortaya koyuyor.

Tarihin Kâğıtla Buluşması: Barok Peruklar

Asya Kozina'nın çalışmalarının temelini kostüm, kıyafet ve aksesuarların tarihçesi oluşturuyor. Sanatçı çalışmalarına derin bir araştırmayla başlıyor, kütüphanelerde araştırma yapıp kitapları sayfa sayfa okuyor. Özgün bir imge ortaya çıkarabilmek ve olabildiğince farklı bakış açıları oluşturmak için müzeleri gezip resimler ile illüstrasyonlar üzerine çalışmalar yapıyor.

Kariyerine bir ivme kazandıran Barok peruklar projesinin özü de yine bu tarih merakına dayanıyor. Bu çalışmanın hikâyesi yaklaşık on bir yıl önce memleketi Ukrayna'nın Cherkasy şehrinde başlamış. Kozina burada bir dizi minyatür peruk tasarlayıp sergilemiş. Bundan beş yıl sonra tasarladığı kıyafet ve perukları modeller üzerinde gösterme şansı bulduğu özel bir sergi düzenlemiş ve bu sergiyle büyük bir başarı yakalayıp dikkatleri üzerine çekmiş, yavaş yavaş da tanınmaya başlamış. Bunun üzerine de eserlerini geliştirme şansı bulmuş. Eserlerini tasarlar-ken her zaman tarihin renkli sayfaların faydalanan genç sanatçı ilk projesinin ilhamını Barok dönemden almış.

Asya Kozina tüm moda tarihini bitip tükenmek bilmeyen bir esin kaynağı olarak görüyor. Onun için kıyafet ve peruklar eskiden beri kumaştan daha fazlasını ifade etmiş. Ona göre kıyafetin her bir parçası neden tasarlandığına dair bir hikâye anlatıyor ve zamanının ruhunu taşıyor. Bu ikisi arasındaki bağı fark etmek sanatçıyı derinden etkilemiş. Barok dönemin ruhunu kucakladığı bu projesiyle de bugünle modern bir bağ kurduğunu düşünüyor.

"Barok ve Rokoko perukları zamanın romantik ruhunu taşır," diyor Kozina, "lükstür, sofistikedir. Bu peruklarda doldurulmuş kuşlar, egzotik çiçekler hatta model yelkenliler kullanılmış. Ben de hangi modern nesnelere zamanımızı sembolize ettiğini düşündüm ve kendi kâğıttan peruklarımda uçaklar ve gökdelenler kullanma fikri de böyle ortaya çıktı." Sanatçı bu şekilde eski ve yeni lüks öğeleri, uçakları ve çiçekleri, gökdelenleri ve devekuşu tüylerini bir araya getirip modern bir versiyon ortaya çıkarmış.

Ayrıntıların ve İşçiliğin gücü: Moğol Gelinlikleri

Asya Kozina tarihten esinlendiği kadar farklı kültürlerin renkli yanlarından da esinlenerek orijinal eserler üretiyor. Bunlardan biri de 2014'te hayata geçirdiği, esin kaynağı oldukça ilginç olan Moğol düğün kostümleri projesi. Bu proje Barok dönemi peruklarından sonra yine dikkatleri üzerine çektiği bir çalışma olmuş.

Asya Kozina'ya göre farklı kültürlerde yer alan birbirinden çeşitli gelinlikler o kültürün en belirgin temsilini sunuyor. Bu sebeple özellikle gelinliklerin çok ilgisini çektiğini söyleyen ve Moğol gelinliklerinin yanında, farklı kültürlerin gelinliklerinden yola çıkıp tasarladığı düğün kostümlerinden oluşan Dünya Gelinleri isimli bir projesi daha bulunan sanatçı, bu konuyu çok önemseydiğini belirtiyor. "Her ulusal kostümün özgün özelliklerini taşıyan bir gelinliği var, bunlar aslında o kültürün özünü sembolize ediyor," diyen Kozina projesinde bu fikirden yola çıkmış. Oldukça renkli ve fütüristik bulduğu Moğol düğün kıyafetlerini ele alarak kendi orijinal bakış açısıyla birleştirmiş ve onlara modern bir yorum getirmiş. Tabii bu orijinal bakış açısının bir bölümünü gelinliklerin yapımında kâğıt kullanılması oluşturuyor.

Bir röportajında Moğol gelinliklerinin büyüüne kapıldığını ve bu fikrin böyle ortaya çıktığını söylüyor ve ekliyor: "Moğol gelinliklerinden yola çıkarak şekilleri ve detayları vurgulayıp kendi kâğıttan gelinlik versiyonlarımı tasarladım. Peki neden Moğol kültürü? Çünkü Moğol kültürü yararlanabileceğim çok zengin seçenekler sunuyor."

Sanatçı bu projeyi hazırlarken çeşitli zorluklarla da karşılaşmış. Bu zorluklardan ilki teknik problemler olmuş. Tahmin edebileceğimiz gibi kâğıt hassas bir malzeme ve kırıştığında düzeltilmesi de mümkün değil. Bu projeyi hazırlamak beş saatlerini almış ve gelinlikleri taşıyan modeller bu beş saat boyunca hiç oturmamış. Bir diğer zorluk da sanatçının bu konuyu seçip kendi yorumunu kattığında kültürün esas sahiplerini incitebileceği düşüncesinden kaynaklanmış. Ama neyse ki Moğol sanatçılar da onun eserlerini beğeniyle karşılamış. Kozina bu konu hakkında, "Bu ülkenin kültürüne çok saygı duyuyorum, bu kültürü çok seviyorum. Yerli Moğolların, özellikle sanatçıların vizyonumu büyük bir takdirle karşılamalarına çok memnun oldum. Sadece çok ama çok mutlu oldum!" diyor.

Şaman Maskeleri, Venedik Maskeleri ve Daha Fazlası

Asya Kozina'nın 2015 yılında hayata geçirdiği bir diğer proje de Şamanizm temasını taşıyor. Bu fikir de yerli Sibirya sanatının sanatçı üzerinde büyük bir etki bırakmasıyla oluşmuş. Kozina Sibirya'daki Şamanizm gelenekleriyle tanıştığında ortaya sanatsal bir bulmaca çıkmış; çok katmanlı mitolojiyi, Şamanizmi, totemleri, hayvan motiflerini ve Sibirya'nın sert doğasını birleştiren bir şaman kostümü imajı.

Sanatçı aynı zamanda yüzyıllardır devam eden Venedik Maske Karnavalı'nın tarihi, hüznü maskelerine yine kendi özgün yorumunu katarak kendi kâğıttan maskelerini tasarlamış. Gerçekte de birbirinden ilginç tasarımları ve renkleriyle dikkat çeken Venedik maskeleri, kâğıdın sadeliğiyle birleştiğinde ortaya orijinal eserler çıkmış.

Asya Kozina bu ayrıntılarıyla bahsettiğimiz çalışmalarından başka Art Nouveau stilinde tasarladığı kesme oyun kartları, kâğıttan atlar, yine tarihten esinlenerek tasarladığı tarihi kostümlerle sanat hayatının çeşitli dönemlerinde eserler vermiş ve vermeye devam ediyor.

Kısacası Asya Kozina tarihten, dünyanın farklı yerlerinin renkli kültürlerinden esinlenerek kendi kâğıttan evrenini oluşturmuş. Geleni modern hayatla, geçmişi bugünle, teknolojik aletlerle çevrili yeni dijital dünyamızla kâğıdı buluşturmayı sürdürüyor.

Hamamdan plaja

DENİZ KÜLTÜRÜ

"Eskiden de yaz gelirdi. Yeni icat edilmedi ya! Yine böyle sıcaklar olurdu, fakat bu türlü deniz çılgınlığı, plaj iptilası yoktu. Hoş zaten plaj diye birşey de duymuş değildik. Bu rivayet yeni çıktı. Bizim bildiğimiz deniz hamamı idi. Bu hamamlar da sayılı yerlerde vardı. İstanbul'un en canlı ve hareketli sayfiye yeri olan Kadıköy'de bile topu topu birkaç yerde, erkeklere ve kadınlara mahsus olmak üzere hamam kurulurdu. Şimdiki gibi dişi erkek sarmaş dolaş, can ciğer kuzu sarması bir arada denize girmek kimin haddine! Böyle bir şeyi rüyamızda bile gördüğünüzü polis sezse, yaka paça karakolluk olurdunuz. Kadınlara mahsus deniz hamamının etrafı, balıklar bile görmesin diye padavra tahtalarıyla denizin dibine kadar örtülürdü. Ara yerde kaçakçılık falan olmasın diye de polis sandalı hamamın etrafında fırıl fırıl dolaşırdı. Bununla beraber mütehasıs röntgenciler de eksik olmazdı. İkinci grup, Moda'da şimdiki yerinde. Bu da biri erkekler biri kadınlar için çift hamamdı. Haydarpaşa'dakine Yel Değirmeni ve hatta Balat'tan gelen Benî İsrail güzelleri devam eder, Moda'dakine de tatlısı Frenkleriyle diğer azınlık kokonaları konup kalkardı. Türklerden köşk konak sahibi olan civar aileler, Fenerbahçe'nin Ada'ya bakan tarafındaki kumsallıkta kurulan hamama, hanım hanıma giderlerdi. Bir de Caddebostan'da bir hamam vardı. Burası daha aristokratça idi. Benim hatırlayabildiğim hamamların hepsi bundan ibarettir. Peki sıcaktan bunalıp da buralara gitmek imkanını bulamayanlar ne yaparlardı diyeceksiniz. Ne mi yaparlardı? Evlerinde serin serin kuyu suyu dökünürlerdi. Zaten biz denizden pek hoşlanmayan insanlarız. Bu sevdaya yeni tutulduk. Hemşerilerimizin içinde ben öylelerini bilirim ki, kıyısında doğup büyüdüğü denize ayaklarını bile sokmamışlardır.

Ragıp Alyavaş, Asitane, Türkiye Diyanet Vakfı, 2004

Beyaz Park Gazinosu
atlama kulesi

Üsküdar'da bir deniz hamamı

Osmanlı toplumsal yaşamında, "günah, yasak ayıp, sağlıksızlık kaynağı" olarak görülen denize girmenin tarihi, Galata Köprüsü, Büyükdere, Bakırköy, Yeşilköy ve Moda'da deniz hamamlarıyla başlar.

Tan Mecmuası'nın 1941 yılı sayılarından birinde yazan Fikret Adil yüzme mevsimini şöyle tanımlar:

"Yüzme mevsimi, karpuz kabuğu suya düştüğü vakit açılır. Yani karpuz çıkıp da harciaremler olup çürükleri denize atıldığı zaman soğuk alıp üşümek, sam yelinden vücudun lekelenmek tehlikesi olmadan suya girilebilir."

Yüzme mevsimi geldiğinde, her mevsim sonunda sökülerek üst üste yığılan ve üzerine katranlı bir çadır bezi örtülerek kış koşullarından korunmaya çalışılan keresteler, aynı paslı çivilerle tutturularak deniz hamamları yeniden kurulurdu. Kadınlar için yapılan hamamlarda kazıklar denizin dibine kadar çakılır, dört bir tarafları sıkıca kapatılarak mahremiyeti sağlanırdı. 15-20 metre eninde 20-30 metre boyundaki bu tahta çerçeveli havuzlar, sahilinden 15-20 metre içerde kurulur, tahta iskelelerden geçilerek ulaşırdı.

Denize girmeye müsait, akıntısız yerlerde kurulan hamamların kadınlar için olanların üzeri de branda ile kapatıldığından en sıcak mevsimlerde dahi oldukça serin hatta soğuk olurdu. Havuzun iç duvarlarına, yüzme bilmeyenlerin tutunması için boydan boya halat çekilirdi. Boğulma hâdiselerinin çokluğu sebebiyle, derinliği ise 1,5 metreyi geçmeyen deniz hamamları dışında denize girmek yasaktı.

Hamamların giriş ücreti şehremaneti tarafından tespit edilir, ekserisi Ermeni biletçiler tarafından girişte tahsil edilirdi. Her hamamda hizmet eden bir de hademe görevli olurdu.

Bir deniz hamamının sahip olması gerekli özellikler de şehremaneti tarafından tesbit ve ilan edilir; buna göre hamamlar iki-üç seneliğine ihale olunurdu.

Yeniköy kıyılarında deniz hamamları

bir yalı önündeki hususi deniz hamamı

Hangi hamamın kime ihale edildiği, yaz başında gazetelerde ilan olunurdu. Zaman zaman kaçak deniz hamamı kuranlar hakkında cezi işlem uygulanırdı.

Deniz hamamlarında ücretine göre kimi umumi kimi hususi soyunma kabinleri, büfeler ve tuvalet bulunurdu. Cankurtaran çalıştırmak mecburi idi. Bazılarında yüzme hocası bile bulunurdu.

İçki içmek kesinlikle yasaktı, içkili kimse de hamama alınmazdı.

Kimi yalı sahipleri yalılarının önüne, ev halkına mahsus özel deniz hamamları kurdururlardı. Kumkapı'daki deniz hamamına giren kadınların çıgıllıkları ta Yenikapı'dan duyulurken, özel deniz hamamlarında, hem kadın hem de erkekler için deniz hamamı kurulan her yerde olduğu gibi, sesin bir diğerinden duyulmaması için, aralarında en az 50 metre olması koşulu aranırdı.

Dört bir tarafı kapalı da olsa deniz hamamlarında hem erkekler hem de kadınlar için de kıyafet nizamnamesi uygulanırdı. Nizamnameye göre, erkekler için göbekten diz altına kadar uzanan bir peştamal ya da "deniz donu", kadınlar için ise boğazdan ayak bileklerine kadar inen uzun bir elbise ile diz kapağı altından daha kısa olmayan bir içlik yani "denizlik" giymek zorundaydı.

Hamamın işletmecisi, havluların yanı sıra, deniz kıyafetleri de bulundururdu: Uygun kıyafetlerin kullanımını, hamamın girişinde ve içindeki görevliler sürekli gözetim altında tutarlardı.

Kibar, asil ve zengin ailelerin özellikle hanımları kararmaktan korktukları için pek rağbet etmese de, deniz hamamları yaz boyu bilhassa tatil günleri dolup boşalırdı.

Sadece serinlemek ve yüzmek için değil sosyalleşmek için de ideal olan bu mekanlar, kaç-göç geleneğinin hakim olduğu o dönemde, özellikle kadınlar için kısmi de olsa hürriyet demekti.

Bir süre sonra, İstanbul'un sahili olan semtlerinin hepsinde deniz hamamı kurulur oldu, sayıları 60'a ulaştı. Büyükaada ve Heybeliada'dan Harem, Salacak, Ayazma, Üsküdar, Çengelköy, Beylerbeyi, Kuleli ve Beykoz'a Büyükdere, Beşiktaş, Ortaköy, Kabataş, Kuruçeşme, Bebek, İstinye, Tarabya ve Yeniköy'den Kumkapı, Samatya, Çatladıkapı, Yenikapı ve Ahırkapı'ya kadar uzanıp giden sahillerde inşa edilen bu kapalı ahşap kütuların ne kadar sıradan hale geldiğini, bir hatıratında Hikmet Feridun Es anlatıyor:

"Bir bakıma eski deniz hamamları, İstanbullular için, bugünkü plajlardan daha pratik sayılabilir. Öyle ya, bugün mesela bir denize girmeye kalksanız, ta Florya'ya kadar uzanmak külfeti vardır. Halbuki o zamanlar şehrin her tarafında, akla hayale gelmeyecek yerlerinde deniz hamamları vardı. Hatta Galata Köprüsü'nde vapur beklerken sıcak bastı da biraz serinlemek, şöyle bir denize girmek arzuladınız değil mi? Derhal! Köprü'nün üzerinde, Yemiş İskelesi tarafında bu hamamlardan birine rastladınız. Soyunup, dökünüp, vapur zamanı gelinceye kadar rahat rahat deniz banyonuzu yapabiliydiniz!"

Beyaz Ruslar ve plaj

İstanbul'da kadın-erkek bir arada ilk denize girenler, Meşrutiyet döneminde Tarabya sahillerini ailece değerlendiren İngilizler oldu. Ardından İstanbul işgal altındayken de işgal kuvvetleri askerleri, İstanbul'un çeşitli sahillerinde kadınlı erkekli denize girdiler. Ama deniz hamamı geleneğinin sonunu hızlandıran I. Dünya Savaşı sonrasındaki Mütareke Yılları'nda (1918-1920) özellikle de Kurtuluş Savaşı'nın bütün şiddetiyle sürdüğü 1920 yılında ülkemizde sığınmacı olarak bulunan Beyaz Ruslar oldu.

Rus Devrimi'ne karşı koyan ve ülkelerinden kaçan Beyaz Ruslar, İstanbul'da bir başka devrime neden olacaktı. Çarlık taraftarı Vrangel Ordusu, Bolşeviklere yenilmiş ve Karadeniz limanlarına sığınmıştı. O zaman işgal altında olan İstanbul'da konuşlanan İtilaf Devletleri İstanbul'da buldukları her gemiyi göndererek, asker, kadın, çocuk bulabildikleri tüm kaçakları İstanbul'a taşıdılar ve Florya civarında kamplara yerleştirdiler.

O dönemde İstanbul'un çok ücra bir köşesi kabul edilen, balıkçıların bile uğramadığı Florya sahillerinde denizin ve güneşin güzelliğini keşfeden Beyaz Rusların deniz alışkanlıkları için yine Hikmet Feridun Es'in Yaşadığımız İlkler (1979) kitabına göz atalım:

"Beyaz Ruslar geldi, işler değişti. Millet kadınlı erkekli ve açıkta denize girmeye başladı. Aman yarabdi... Kıyametler alameti... O günlerde evlerde konuşulan tek konu... İstanbul sahillerinde, Florya kıyılarında Deccal'in çıkması eli kulağında idi. Dünyanın sonu gelmişti. Erkekler ve kadınlar, mayo namını verdikleri ve ancak dizkapaklarından biraz aşağı inen birtakım deniz fanilaları giymek suretiyle denize girmekte idiler. Kollar, omuzlar tamamen üryan."

Bir İstanbul aşığı olan Willly Sperco ise, dönemin Florya sahilini şöyle anlatıyor:

"Florya sahilinde, Vrangel ordusunun subaylarıyla Türkiye'ye sığınan Rus kadınlarının başarılı bir şekilde işlettikleri ince kumlu bir plaj uzanır. Başlangıçta boşta kalan subaylarla kendilerini tatilde sayan ve güz sonu memleketleri Rusya'ya döneceklerini hayal eden Petersburglu ve Moskovalı dilberler yakıcı güneşte, altın kumlar üzerinde çıplaklıklarını sergiliyorlardı. Daha sonraları burada açık hava koltuk meyhaneleri ile banyo kabinlerine benzer yapılar belirmeye başladı."

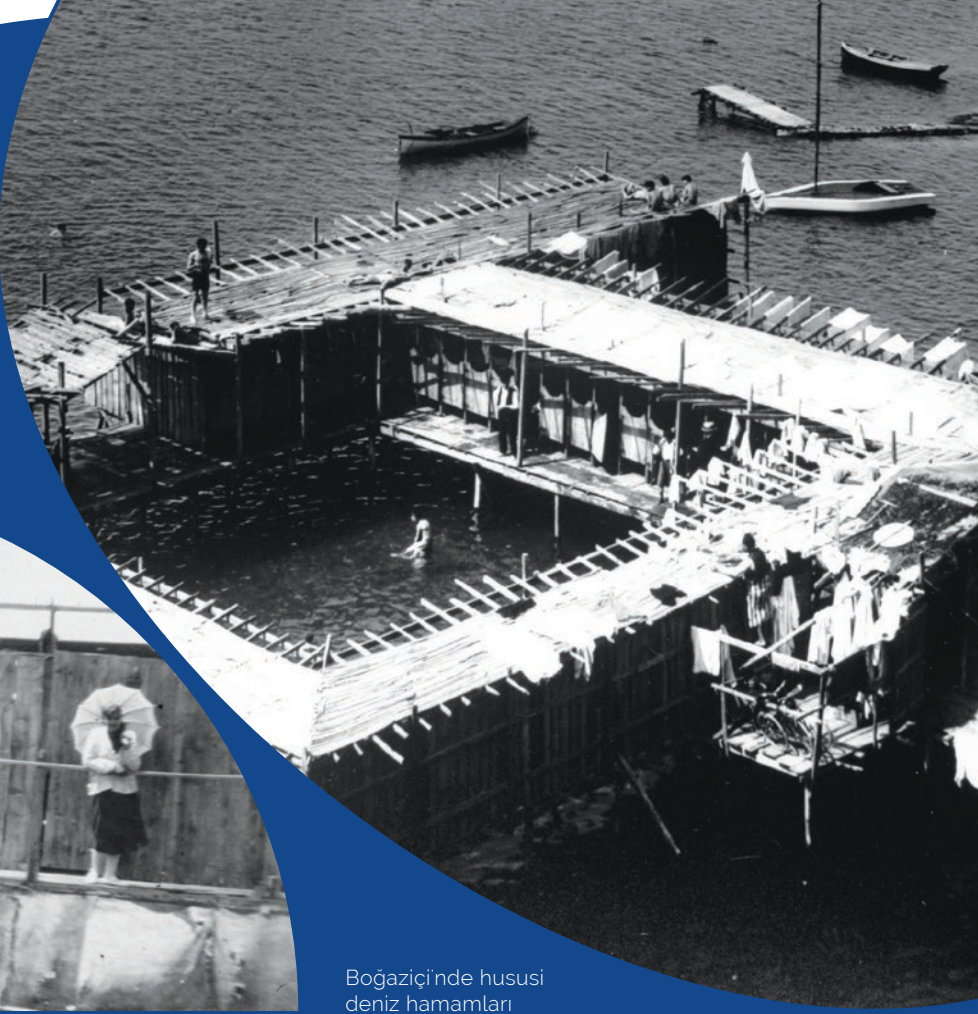
"Üç bir tarafımız denizle çevrili, bir de Boğaziçi var, daha ne ister insan Yaradan'dan! Değil mi? Ama gel gelelim Osmanlı insanı deniz kültüründen çok geç nasibini almıştır ne yazık ki. İnsan yine de merak ediyor doğrusu, denizi olup da denizle kaynaşmayan böyle kaç ülke vardır diye."

Cüneyt Aytunç, Suadiye, Heyamola Yayınları, 2010

Erkeklerle mahsus bir deniz hamamının içi

Kadınlara mahsus bir deniz hamamının içi

Boğaziçi'nde hususi deniz hamamları

“Kadın-erkek ayrımı ne oluyor?”

Cumhuriyetin ilanıyla beraber, toplumsal değişim de hızlandı. İstanbul halkı denizle daha barışık bir yaşam sürmeye başladı. Bir zamanlar deniz hamamlarının kurulduğu sahillerde, ilki Florya'da kurulan Kumsal Gazinosu benzeri mekanlar açılmaya başlandı.

Aslında ilki 19. yüzyılın sonlarına doğru açılan gazinolar, “Meyhanelerin Alafrangası” olarak kabul edilmişti. Dilimize İtalyanca “kır evi” anlamına gelen “casino” dan geçen ve geleneksel kır kahvelerinin müzik ve deniz eğlenceleri ile birleşmesiyle vücut bulan plaj gazinoları, boğucu ve kavurucu yaz aylarında İstanbul halkının can simidi haline gelmeye başladı.

Deniz hamamları kurulana dek kayık sefalarıyla yetinen, suyla ilişkisi dere kenarlarında ya da pınarlarda serinlemekten ibaret kalan İstanbullular, bütün bir tatil gününü deniz kıyısında envai çeşit eğlence ile geçirmenin tadını çıkarmaya başladılar.

Florya'da yine Ruslar tarafından işletilen Highlife Plajı'nın, Moda'da ise Moda Plajı'nın hizmete girdiği 1936 yılında, İstanbul'un diğer yamacında Tarabya sahilinde Rasim Kayra, Beyaz Park Plaj Gazinosu'nu açtı. Gazinonun balık ağırlıklı çok zengin bir mutfağı vardı ve dönemin en deneyimli garsonları hizmet veriyordu.

Öğlen servislerinde normal menü uygulanır, akşam saatlerinde fiks ve alakart menü sunulurdu. akşamları canlı müzik yapılır, dönemin ünlü sanatçıları sahne alırdı. Moda Plajı'ndaki trampleden bir kat daha yüksek bir trampelen yapılmış, plajda sık sık yelkenli ve kayak yarışmaları düzenlenir olmuştur.

Moda Plajı'nda olduğu gibi burada da kadınlar ve erkekler için ayrı bir bölüm düzenlenmişti, Bu düzenleme, bir devri kapatmaya vesile oldu. Erkek ve kadın deniz hamamlarının birbirine çok yakın bulunmasını ahlaka aykırı bulanlar, tesisin kapatılması için dilekçe verdiler ama işler umdukları gibi gelişmedi.

Beyazpark'a gelen Atatürk, bu durumu öğrendiğinde; “Kadın-erkek ayrımı ne oluyor? Burada doğru olmayan şey, aradaki mesafenin azlığı değil, deniz hamamında hâlâ haremlik ve selamlık aranmasıdır” dedi. Atatürk'ün bu sözlerinin ardından, tüm deniz hamamları tarihin sayfalarındaki yerini aldı, kadınlar ve erkekler aynı mekanda, birlikte denize girmeye başladılar. Eskiden deniz hamamlarının bulunduğu yerlere birer bire plajlar açılmaya başlandı.

Plajda Adab-ı Muâşeret

Toplumsal düzenin temelden değiştiği ve her alanda görgü kurallarının öğrenildiği Cumhuriyetin ilk yılları, plaj adabına dair fikirlerin de yerleştiği dönem oldu. Feliha Sedat, 1932 basımı “Genç Kızlara Muâşeret Usûlleri” kitabında konuyu şöyle özetliyor:

“Genç kız hafif, fakat temiz ve itinalı bir deniz kıyafetine muhtaçtır. Saçlar darmadağınık, nerden geldiği bilinmeyen bir moda uygun olsun diye, elbise kir içinde, evde bile doluşması doğru olmayan bir kıyafetle plaja gitmek terbiyeli ve iyi yetişmiş bir genç kıza yakışmaz. Deniz banyosuna kiminle geliyorsanız ancak onlarla bir arada bulunmalı. Umumi bir yer olan plajda münasebet tesisinin çirkin ve bayağı bir iş olduğunu kabul etmelidir. Plaj ve deniz kıyafeti herkesin bildiği şeylerdir. Yalnız kadın mayosu ile genç kız mayosu arasında dekolte itibarıyla bir fark olacağı, çok açık dekolte mayoların genç kıza gitmeyeceğini artık söylemeye lüzum görmüyorum. Bunu herhangi bir taassup tesiriyle iddia ettiğimiz zannı hâsıl olmasın. Hiç bir erkeğin bulunamayacağı, yalnız kadınların girebileceği bir deniz hamamında da genç kız, dekoltesi daha az mayoyu tercih etmelidir. Temiz ruhlular bir genç kızın benliğindeki hicap hissi, yarı beline kadar açık bir mayoyu nerede ve kimin arasında olursa olsun kullanmaktan kendini men'eder.”

Bugün, betonlaşmış sahilleri, çok şeritli yollarla kapanan İstanbul'un, aradan geçen yüz yıldan kısa zamanda deniz kültürüne dair yitirdikleri ise, en güzel Aydın Boysan'ın kaleminden anlaşılıyor:

“Sandıklar ki sahil yolları yapılırsa, halk denizle bütünleşecek. İstanbul kıyıları, Fransa güney kıyılarındaki Nice ve Cannes'a benzeyecek. Bu yıl yine görüp karşılaştırdım. Hiç benzemedi. Oralarda kilometrelerce sürüp giden yaklaşık 100 metre genişliğinde kumsallar hayat kayıyor. Deniz eşyasını alan, kumsala yayılıp saatler geçiriyor. (...) Bizim bayağı sahil yolları, trafik canavarıyla kara-deniz ilişkisini balta gibi kesiyor. Eski güzelim kumsallar yok edilmiş. Manda yalaması kıyı çizgisinde kumsal oluşmuyor.(...) İstanbullunun teb-i deryada, yani denizin dudaklarında yaşama hakkı ve zevki, imar barbarları tarafından yok edildi.”

Atatürk Floryada

Moda deniz hamamı

Moda deniz hamamı

Ataköy Baruthane Plajı

Anadolu'nun gizli mücevheri

SAGALASSOS

1706'da Fransız gezgin Paul Lucas tarafından keşfedilen Sagalassos antik kenti, Burdur'un Ağlasun ilçesi sınırlarında yer alır. Batı Toroslar'ın bir parçası olan Ağlasun Dağı'nın güney eteklerinde, 1450-1700 metre yükseklikteki meyilli bir arazi üzerine kuruludur. Bölgede hüküm süren ve Hititlerin bir kolu olan Luwilerden gelen Sagalassos adı, 11. yüzyıl Hıristiyan kayıtlarında Agalassu Piskoposluğu olarak geçer, zamanla değişerek günümüze Ağlasun olarak gelmiştir.

Antik çağlarda halkın bu dik yamaçlarda yerleşmesinin birkaç nedeni vardır. Bunlardan biri güvenlik kaygısı, bir diğeri ise suyun bolluğudur. Yer katmanlarının özellikleri sayesinde, bölgede düzinelerce pınar yer alır. Geçirgen kireçtaşı kayalardan sızan su, alttaki kil tabakalarına rastlayınca, yamaçlardaki çatlaklardan çağlayan pınarlara dönüşür. Ayrıca bu dik yamaçlar yöre halkına, yüksek kaliteli seramik kap kacak ve tuğla yapmaya uygun kil ile metal eşya üretmek için çeşitli maden cevheri de sunmuştur.

Antik çağlarda civardaki vadiler, bugün olduğundan daha da verimlidir. Bir başka etken de, kentin en parlak dönemi olan Roma İmparatorluk Dönemi'nde, Sagalassos'un Anadolu'nun yol ağına bağlanmış olmasıdır. Bu sayede kent hem Anadolu'nun içlerine, hem de Ege ve Akdeniz limanlarına ulaşır. Kentin ekonomisinin temelini ise tahıl ve zeytin kadar, olasılıkla bölgede o dönemde sıkça yetişen çam ağacı ve kırmızı astarlı, kaliteli seramik kap kacak üretimi ve ihracatı oluşturur. Tüm bu koşullar insanları refah içindeki, yeniliğe açık bu kente çeker ve böylece Sagalassos'un itibarı giderek artar.

 Uğur ERSÖZ

 Barış Hasan Bedir

İlk yerleşimler

Bu bölgede ilk izler M.Ö. 10.000 yıllarına kadar uzanır. En eski yerleşik düzen ise M.Ö. 6.500 yıllarına aittir. Bu tarihte seramik eşya yapımı da başlar. M.Ö. 2.000'lerde Hint-Avrupa kökenli olan Hititler ve Luwiler bu bölgeye yerleşirler. M.Ö. 1.200'lerden itibaren de Tunç Çağı'nın büyük imparatorluklarının tarih sahnesinden yavaş yavaş silinmesiyle yerini Frigler, Lidyalılar ve Persler alır. Son olarak eski Luwi devletlerinden biri olan Pisidyalılar bu bölgeye yerleşerek Helenize olmaya başlarlar. Sagalassos dönem dönem Pers hâkimiyetine girse de Büyük İskender'in Asya seferi ile bölgeyi fethetmesi, kentin büyüyüp güçlenerek antik Grek kent devletlerinden biri haline gelir.

Sagalassos tarihinin en önemli ismi, döneminde kurduğu barış ortamıyla Roma'nın ilk imparatoru olan Augustus'tur. Vergi sisteminde yaptığı reform ve en önemlisi de Sagalassos'u limana bağlayan yolları inşa ettirmesi sayesinde, kentin nüfusu ciddi oranda artar ve kent altın çağını yaşamaya başlar.

M.S.124-132 yılları arasında hüküm süren İmparator Hadrian, Anadolu'yu üç kez ziyaret ettikten sonra, kenti Galatya Eyaleti yönetiminden alıp, Likya-Pamfilya Eyaleti'ne katar ve Pisidya'nın imparatorluk kült merkezi haline getirir. Sagalassos, Pisidya'nın birinci kenti ilan edilir. Gelişimi daha da hızlanan kentte, ekonomik hareketlilik en üst düzeye ulaşır, büyük mimari projelerin inşası 3. yüzyıla dek sürer.

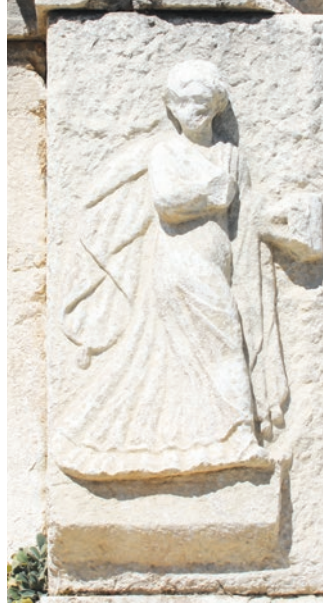
Yüzyıllarca süren Helen ve sonrasında ise Roma hakimiyet altında kalan kent, 4. yüzyıldan itibaren yeni bir dönüm noktasına ulaşır ve yavaş yavaş Hıristiyanlaşmaya başlar. Ara verilen inşaat işleri merkezi yönetim ve kentin seçkinleri tarafından yeniden başlatılır. Ne var ki kent, 6. ve 7. yüzyıllarda bölgede gerçekleşen şiddetli depremler ve 541-42 yıllarında yaşanan veba salgını ile başa çıkamaz. Ekonomi zayıflar, nüfus düşüşe geçmeye başlar. Sadece tarıma dayalı ekonomisi ile, eski görkemli günlerinden çok uzak, kendi halinde bir kasabaya dönüşür.

13.yüzyılda Selçuklular tarafından fethedildikten sonra, antik dönemden kalan kimi yapılar tahrip olur, yerleşim yamaçtan ova-ya doğru kayar ve kent adı artık Ağlasun olarak anılmaya başlar.

İskender Tepesi

Büyük İskender Asya seferinde ordusuyla M.Ö.333'te Sagalassos'a geldiğinde, halk kenti stratejik konuma sahip tepe üzerinde savunmaya çalışır. Başarılı olmayan bu savunma sonrasında Büyük İskender'in ordusu tarafından ele geçirilen kent, artık Helenistik dünyanın bir parçası haline gelir.

İskender Tepesi'nde hiçbir zaman yerleşim olmasa da kentin dört mezarlığından (nekropol) biri ve en önemlisi burada yer alır. Önceleri tepenin en üstünde yer alan pagan tapınağı da, kentin Hıristiyanlaşmasıyla kiliseye dönüştürülür. Burada bulunan garnizon ve sur duvarları ise Selçuklu işgali sırasında yıkılarak işlevini yitirir.

Hadrian ve Antoninus Pius Tapınağı

Roma İmparatoru Hadrian (M.S.117-138) hükümdarlığı süresince Sagalassos'u Pisidya Bölgesi'nin resmi din merkezi ilan eder ve bu sayede kent yeni bir gelişim dönemine girer. Kentteki anıtsal yapıların önemli bölümü bu dönemde inşa edilir. Bunlardan en önemlisi olan Hadrian Tapınağı, kent sakinlerinin, Sagalassos'u "Pisidya'nın birinci kenti, Romalıların dostu ve müttefiki" ilan etmesine karşılık imparatora şükranlarını gösteren bir yapıdır.

Kentin güneyindeki yüksek bir tepeye inşa edilmeye başlanan tapınağın tamamlanması İmparator Antoninus Pius dönemini (M.S.138-161) bulur. Tapınağın önünde yer alan yaklaşık 70 metre uzunluğundaki avlu, her sene yapılan tören ve festivallere, imparatoru onurlandırmak sunulan adaklara mekan olur.

Sütunlu Cadde'nin sonunda yer alan bu tapınak M.S.4. yüzyılın sonuna kadar kentin kutlama merkezi olarak kalır. Tapınağın geniş avlusu imparatorları, rahipleri ve festivallerdeki spor oyunlarını kazananları onurlandırmak için anıt ve heykellerle süslenir. Kentin Hıristiyanlaşmasıyla beraber anıt ve kutsal alan önemini yitirerek başka yapılarla gecekondulaşmaya başlar ve yerleşim aşağıda Ağlasun'a inmeye başlayınca da tamamen terk edilir.

Sütunlu Cadde

Sütunlu Cadde, M.S.1. yüzyılın ilk yarısında yapılmıştır ve Anadolu'nun en erken örneklerdendir. Caddenin inşası için iki tepe arasındaki derin çukurluk alan, insan eliyle binlerce metre küplük taş, kaya ve toprakla doldurulmuştur, bu da yapımının çok zahmetli ve pahalı olmasına neden olur. Cadde yaklaşık 300 metre uzunluğunda ve 10 metre genişliğinde olup iki kenarı boyunca sütunlu birer galeri (portiko) yer alır. Üstü örtülü 3,5 metre genişliğindeki bu sütunlu koridorların ardında dükkânlar ve lokantalar yer alır. İmparator Tiberius (M.S.14-37) zamanında güney ve kuzey kısmında cadde'nin iki ucuna birer anıtsal kapı inşa edilmiştir.

Sagalassos'a gelenler, aşağıdan İskender Tepesi'nin eteğinden dolaşır bu cadde'nin güney kısmından kente giriş yaparlardı. Kentin bu ana caddesi M.S.6. yüzyıla kadar hep kullanımda kalmış ve sık sık bakım görmüştür.

Neon Kütüphanesi

M.S.120 civarında hayırsever Neon tarafından babasını onurlandırmak için yaptırılan kütüphane pek çok bakımda Efes Antik Kenti'ndeki Celsus Kütüphanesi'ne benzer. Yapının günümüze ulaşan en özgün kısmı yalnızca arka duvarın alt kısmıdır. M.S.200 yıllarında eklenen mozaik tabanda Truva Savaşı'ndan sahneler yer almaktadır. Beşinci yüzyılda kent, Hıristiyanlaşmaya başlayınca buradaki heykel ve mozaikler de tahrip edilmiştir.

Kuzeybatı Heroon

Yapım yılı kesin olarak bilinmemekle birlikte M.S.1.yüzyılda İmparator Augustus zamanında yapıldığı düşünülmektedir. Yaklaşık 15 metre yüksekliğinde olan yapı, kent halkından olan hayırsever bir kişiyi onurlandırmak için küçük bir anıt olarak inşa edilmiştir. Bu anıta ait herhangi bir yazı bulunamadığından kimin için yapıldığı kesin olarak bilinmemektedir. Heroon'un podyumu üzerinde anıtı üç cephede çevreleyen, yaklaşık 1,20 metre yüksekliğe sahip muazzam bir friz yer alır. Kentte çıkarılan birçok eser gibi orijinali Burdur Müzesi'nde sergilenen kabartmalarda, neredeyse gerçek boyutlarda 14 adet dans eden kız figürü bulunmaktadır.

Tiberius Kapısı

İmparator Tiberius zamanında sütunlu cadde'nin kuzey bölümüne inşa edilen kapı, işlevsel olmayıp sembolik bir anlam taşır. Sütunlu Cadde'den kapıya basamaklarla çıkılır, bu sebeple de cadde sadece yaya trafiğine açıktır.

Apollo Klarios Tapınağı

İmparator Augustus (M.Ö.27-M.S.14) zamanında tanrı Apollo Klarios'a adanmak üzere inşa edilen tapınak, Sütunlu Cadde'nin sonunda yer alır. İyon düzenindeki sütunlarıyla İmparator Augustus'un en sevdiği tanrı olan Apollo adına yaptırılmış aynı zamanda İmparatoru da onurlandırmak amaçlanmıştır.

ve özellikle taş kullanılarak yapılmış ve Afyon mermeri ile kaplanmıştır. 1998 yılında başlayan titizlikle yürütülen restorasyon çalışmalarından sonra, çeşmeden 2010 yılından itibaren antik dönemdeki gibi tekrar su akmaya başlamıştır.

Büyük olasılıkla bu çeşmeyi yaptıran Sagalassos'un en önemli hayırseveri, Titus Flavius Severianus Neon ve eşi-dir. Neon, Sagalassos'un en önemli sülalesine mensuptur;

İmparatorluk Hamamı

İmparator Hadrian zamanından (M.S.118-137) itibaren Sagalassos, Pisidya'nın dini merkezi haline gelir. Her yıl düzenlenen İmparatorluk kültü kutlamalarına katılmak üzere çevre yerleşimlerden kente gelen ziyaretçileri ağırlamak için yeni bir hamam yapılmasına karar verilir. Yapımı yaklaşık kırk yıl süren hamam kompleksi Sagalassos'un en büyük yapısıdır (yaklaşık 5000m²). Yapı, iki katlı olup kadınlar ve erkekler için ayrı düzenlenmiş iki kısım bulunur. Roma Hamamları, yapıları gereği halkın buluşma, dinlenme ve eğlence merkezleridir. Hamamda ayrıca bir havuz ve halka açık tuvaletler de bulunur.

Antoninler Çeşmesi

Çeşme, Roma İmparatoru Marcus Aurelius (M.S.161-180) zamanında yaptırılmıştır. Genişliği 28 metre, yüksekliği ise 9 metre olan bu anıtsal yapı, yedi farklı renk

bu aile kentteki nüfuz ve önemini yüzyıllar boyunca korur. Bu çeşmede süsleme hem su temasını işler, hem de şarap tanrısı Dionysos kültünün sembelleri kullanılır. Bahsi geçen bu süslemeler Antik Dünya'nın heykel merkezi olan Afrodiasias kentinde yapıp buraya getirilmiştir.

Tiyatro

İmparator Hadrian, kenti Pisidya Bölgesi'nde imparatorluğun kültür merkezi haline getirdikten sonra düzenlenecek kutlamalar ve festivaller için bir tiyatro yapılmasına karar verilir. İnşaata yaklaşık MS. 120'lerde başlayan tiyatro, 5.000 kişilik kent nüfusuna rağmen, 9000 kişilik izleyici kapasitesiyle inşa edilir. Tiyatronun yapıldığı dönem boyunca yaşanan olumsuz ekonomik şartlardan dolayı, aynı döneme tarihlenen benzerlerinin aksine iki katlı değil tek katlı bir yapıdır.

FESTİVALLERİYLE

HİNDİSTAN

Güney Asya'da sınırları Arap Denizi'nden Hint Okyanusu'na uzanan 3,3 milyon kilometrekarelik topraklarında, çok farklı kültür, dil ve dinden, 2 milyara yakın insana ev sahipliği yapan devasa bir ülke Hindistan...

Renklerin Festivali Holi

Renklerin festivali Holi, ülkenin en popüler festivallerinden birisi. Bölgelere göre değişiklik göstermekle beraber, Mart sonu Nisan başı arasında iki gün boyunca kutlanıyor. Baharın canlılığı, coşkusu ve bolluğunu yaşatan Holi, genç gönüllerin festivali olarak biliniyor. Hindu inanışından gelen festivalde, ritm davullar eşliğinde geleneksel Holi şarkıları söyleniyor ve dans ediliyor.

Holi festivalinde insanların birbirlerine fırlattığı rengarenk boyaların yapımında, hastalıklara karşı koruma sağlaması amacıyla neem, kumkum, haldi, bilva gibi şifalı otlar ekleniyor. Sokaklarda seyyar tezgahlarda Holi'ye özgü rengarenk boyaların satıldığı, etrafta yüzleri ve kıyafetleri boyanmış insanların dolaştığı festivalin bir çok hikayesi var. Bunlar arasında en popüler olan Hollika hikayesine göre; bir zamanlar Tanrı Vishnu'ya karşı gelen merhametsiz şeytan kral Hiranyakashipu, insanlara tanrı yerine kendisi için çalışmalarını ve onun sözlerine uymaları yönünde emirler yağdırmış. Ancak kralın küçük oğlu Prahlad bunu yapmayı reddetmiş ve Hindu tanrısı Vishnu'ya iman etmeye başlamış. Babası Prahlad'ı öldürmeye bile çalışmış ama Vishnu genç prensi her seferinde korumuş. Kral ateşe atılarak yanmaya mahkum ettiği kızkardeşi Holika'ya genç prensi öldürmesi halinde bağışlanmayı vaatmiş. Canını kurtarmak için teklifi kabul eden Holika, genç prensi yakmak için hazırladığı tuzağa kendisi düşmüş ve kül olana dek yanmış. Bugün de Holi başlamadan bir gece önce yakılan şölen ateşi, kötülüğü temsil eden Holika'nın yanışını, iyinin kötüyü karşı galibiyetini sembolize ediyor.

Holi festivali boyunca yenen Dahi Bhalle, Bhaang Pakode, Thandai, Papadi, Gujhia, Jal Jeera ve Papri gibi yemekler, yanında Thandai ve Bhang denen özel içeceklerle birlikte sunuluyor.

Holi festivalinin en yaygın yiyeceği Gujhia, Kışmış denen bir tür kuru üzüm ve bademle doldurularak kızartılan ve şerbete batırılarak sunulan puf böreğine benzer bir tatlı. Uzun süre saklanabilen Gujhia, kolay hazırlandığı ve yendiği için çok tercih ediliyor.

Özellikle ülkenin kuzeyinde Holi festivalinin olmazsa olmaz lezzeti Dahi Bhalle, bir tür siyah kuru fasulyeden hazırlanan köftelerin (Bhalle) üzerine, içine çeşitli baharatlar katılarak tatlandırılmış yoğurt (dahi) dökülerek hazırlanıyor.

Işığın festivali Diwali

Hindu, Sih ve Jain inanışından insanların yüzyıllardır ortak bayram olarak kutladığı Diwali, Işık Festivali olarak da anılıyor. Sonbahar hasadının bereketini kutsamayı amaçlayan festival boyunca her yer kandillerle süsleniyor, tapınaklarda, evlerde sokaklarda mumlar yakılıyor, binlerce yanan kandil Ganj nehrine bırakılıyor. Herşeyin parlak ve ışıltılı olduğu Diwali'nin tarihi de bizim kullandığımız takvime göre her yıl değişiyor ama beş gün süren kutlamalar genel olarak Ekim-Kasım aylarında yapılıyor. Eğlencenin yoğun olduğu Diwali'de, Jalebi, Kesar Kaju Burfi, Rasmalai, Şekerpare, Mal Pua, Gajar Helva, Kalakand, Pav Bhaji, Rasgulla, Sarson Ka Saag gibi genellikle tatlı yiyecekler yeniyor.

Portakal aromalı şerbetli bir tatlı olan Jalebi olmadan Diwali kutlaması tamamlanmış sayılmıyor. Un, irmik ve yoğurtla hazırlanıp safran, gülsuyu ve portakal aromasıyla tatlandırılan hamurlar, dairesel şekiller verilerek kızartılıyor ve şerbete batırılarak yeniyor.

Kesar Kaju Burfi, Hindistan'a özgü bir fıstık olan kaju ezmesine verilen isim. Ezilen kaju, portakal aroması ve safranla (kesar) tatlandırıldıktan sonra fırında pişiriliyor. Hint yemekleri içinde uluslararası kabul gören az sayıdaki tatlıdan biri olan Rasmalai ise, süt, peynir ve safranla hazırlanan ve fıstıkla süslenerek sunulan bir tatlı.

Tibet Yılbaşı Losar

Ay takvimine göre kutlanan Losar, Dalay Lama'nın tarihi evi olarak kabul edilen Tibet'te doğan bir yeni yıl festivali. Budistlerin kutladığı bir festival olan Losar'ın kökleri budizm öncesi geleneklere kadar uzanıyor. Kötü ruhların kovulması esasına dayanan gösterilerin yapıldığı Losar, günümüzde sadece Tibet'te değil, tüm Budistlerce kutlanan önemli bir festival.

Losar festivali öncesi herkes evini temizliyor, manastırlar da temizleniyor ve boyanıyor. İki hafta süren kutlamaların ilk günü aile arasında geçiriliyor. İkinci ve üçüncü gün ise temiz giysiler giyilerek akraba ve dostlar ziyaret ediliyor ve karşılıklı hediyeler veriliyor, manastırlar ziyaret ediliyor.

Hindistan'daki Losar kutlamalarında festivale özel Dib Rug adı verilen bir yiyecek hazırlanıyor. Bizdeki mubar ve İskoç mutfağındaki haggis benzeri bir yiyecek olan Dib Rug, koyun içkembesinin haşlanmış arpa ve bezelye ile hazırlanan bir harçla doldurulup pişirilmesiyle hazırlanıyor ve Tab-zan adı verilen özel bir ekmekle birlikte sunuluyor.

Dussera

Hindistan'ın her bölgesinde başka başka efsaneler ışığında kutlanan tek festival Dussera. Bazı bölgelerde Viyadashimi olarak adlandırılan Dussera da diğer Hint festivallerinde olduğu gibi iyinin kötüyeye karşı zaferini kutsuyor. Viyadashimi, 10. Gün Zaferi anlamına geliyor ve festivalin ibadetle

leri, yerel kıyafetleri içinde dansçılarla eski hükümdarları canlandıran abartılı makyajlı, süslü kıyafetler giymiş insanların katıldığı bir merasim geçişi yapılıyor. Ateşler yakılıyor, fişekler

geçen ilk dokuz gününün ardından son gün renkli kutlamalar yapılıyor.

Hindu takvimine göre Ashwin ayının aydınlık yarısının onuncu gününe gelen son gün, Ramayana efsanesinin kahramanı Rama'nın eve dönüş günü olarak kutlanıyor. Devasa boyuttaki festival heykel-

atılıyor, dev kuklalar parçalanıyor ve ağlayan insanların sesleri bu gürültüyle karışıyor. Doğru ve yanlışın yeniden keşfedilmeye çalışıldığı bu gün, yeni adımlar atmak için de uygun bir gün olarak kabul ediliyor.

Ganesh Chaturthi

Mitolojik kökenleri fil başlı tanrıça Ganesh Chaturthi'ye dayanan festival, tanrı Ganeşa'nın doğum gününü kutlamak üzere düzenleniyor. En önemli Hint tanrılarında biri olan Ganeşa, Tanrı Şiva ile karısı Parvati'nin oğludur. Efsaneye göre Şiva'nın evde olmadığı zamanlarda kendisini koruması için bir oğula ihtiyaç duyan Parvati, sandal ağacından bir heykel yapmış ve içine hayat üflemiş. Oğluna kapının önünde durmasını ve kimseyi içeri almamasını söylemiş. Bu sırada eve dönen babasını tanımayan oğul, içeri girmesine izin vermeyince Şiva çok sinirlenmiş ve mızrağıyla başını vurmuş. Oğlunun öldüğünü gören Parvati, tanrıça Kali'nin şekline bürünmüş ve Şiva'yı her üç dünyayı da yok etmekle tehdit etmiş. Parvati'in öfkesiyle dünya, cennet ve cehennem, sarsılmaya başlayınca, bütün halk Şiva'ya koşarak çözüm bulmasını dilemiş. Parvati'yi sakinleştirmek ve dünyayı yıkılmaktan kurtarmak isteyen Şiva, emrinde-

kilere dikkatsiz bir annenin çocuğunun kafasını kesip hemen kendisine getirmelerini buyurmuş. Getirilen ilk kafa yavru bir file aitmiş. Şiva fil kafasını Parvati'nin kesik başlı oğlunun omuzları üzerine yerleştirmiş, adını da Ganeşa koymuş.

Hindu takviminin Bhaadrapada ayında kutlanan ve Ağustos sonu ile Eylül başı arasına rastlayan festivalde sarı veya kırmızı renkli, göbekli, dört kollu ve fil başlı Ganeşa dev heykelleri yapılır. 10 gün süren kutlamalarda tüm yöresel ve dilsel sınırların, farklılıkların aşıldığına inanılır.

Ganesh Chaturthi'nin en sevilen yiyeceği, tatlılara bayıldığına inanılan Ganeşa'nın da en sevdiği yiyecek olduğu kabul edilen Besan Ke Laddu. Badem, fıstık ve kajunun yağ şeker ve unla kavrulmasıyla hazırlanan ve küçük toplar yapılarak servis edilen helvaya benzer bu tatlı festivalin vazgeçilmez lezzeti.

Kumbh Mela

Dünyanın en büyük ve en çok katımlı dini toplantılarından biri olarak tanınan Kumbh Mela, üç yılda bir yapılan bir tür hac.

Dört farklı yerde dönüşümlü olarak kutlanan Kumbh Mela'nın tarihi ay, güneş ve Jüpiterin pozisyonuna göre yapılan astrolojik hesaplarla belirleniyor. Jüpiter'in Koç, Güneş ve Ay'ın Oğlak dönencesinde olduğu gün yeni ayın altında yıkanarak kutsanan ve bunu önemli bir ruhani erdem olarak gören hacıların gerçekleştirdiği bu ritüel festivalin en dikkat çeken bölümü.

Kutsal yıkanma dört kutsal yerde; Ganj, Yamuha ve mitolojik Sarasvati'nin birleştiği Allahabad (Prayag), Ganj nehri üzerindeki Haridwar, Kshipra nehri üzerindeki, Ujjain ve Godavari nehri üzerindeki Nashik bölgelerinde yapılıyor. Her bölgeye 12 yılda bir hac sırası geliyor. Sonuncu Kumbh Mela Purna olarak adlandırılıyor ve her 12 yılda bir Allahabad'da kutlanıyor. Maha(büyük) Kumbh Mela ise 12. Purna Kumbh Mela'ya verilen isim. 144 yılda bir kutlanan ve sonuncusu 2001 yılında gerçekleşen bu hac törenine, dünyanın her yerinden gelen 60 milyona yakın Hindu katılmıştı.

Thrissur Pooram (Fil Geçiti)

Thrissur Pooram, Hindistan'daki tüm inançların katılım sağladığı en renkli festivallerden birisi. Ülkenin güneybatısındaki Kerala'da kutlanan ve Fil Geçidi anlamına gelen festivalde tanrı Şiva'nın yeniden hayata gelişi kutlanıyor. Nisan ayında düzenlenen törenler boyunca fişekler atılıyor, şemsiye gösterileri ve yarışmaları düzenleniyor. Festival öncesinde geçide katılmak üzere seçilen bölgenin en iyi filleri, Hintli sanatçılar tarafından büyük bir özenle boyanıyor ve süsleniyor. Herbiri birer sanat eserine dönüşen görkemli fillerin geçidi ise tam bir görsel şölen oluyor.

Thrissur Pooram, diğer festivallerden farklı olarak tek bir inanca hitap etmiyor. Hindistan'da yaşayan her inançtan insana hitap eden ve dinlerin tüm kurallarını arkasında bırakan bir festival olarak biliniyor.

1950'li yıllardan itibaren Hollywood tarzı eğlencenin simgesi haline gelen ve eğlence hayatına yön veren Rat Pack, bir grup adı olmaktan çıkıp bir yaşam tarzına dönüşmüştü.

RAT

1950'li ve 60'lı yıllara damgasını vuran, Las Vegas'ı eğlence cenneti yapan ve şov dünyasına adını altın harflerle yazdıran grup Rat Pack, adını Amerikan sinema tarihinin en iyi ve en ünlü aktörlerinden Humphrey Bogart'ın, efsanevi güzelliği dillere destan oyuncu eşi Lauren Bacall'dan aldı.

Hollywood'un başarılı çocuk yıldızlarından biri olan, sonraları ise şöhretini müzik dünyasında sürdüren Judy Garland ile prodüktör eşi Sid Luft, aktör David Niven, besteci Jimmy Van Heusen ve o yıllarda şöhreti yeni yeni yakalayan genç Frank Sinatra, Bogart-Bacall çiftinin en yakın çevresini oluşturuyordu. Sinema, müzik ve şov dünyasının renkli isimlerinden oluşan grup, özellikle hafta sonlarını en gözde kafelerde ve kumarhanelerde, içki ve oyun eşliğinde sabahlara kadar eğlenerek geçirirlerdi.

Las Vegas'ta beş günlük bir eğlence turunun sabahında, grubun başını çeken eşi Bogart da dahil herkesi perişan halde bulan Bacall'ın, "Siçan sürüsü gibi görünüyorsunuz" sözü, Hollywood tarzı eğlencenin adını koydu.

Grubun ağır topu Bogart'ın 1957'deki ölümü, grubun dağılmasına neden oldu. Bir süre sonra eski hareketli günleri özleyen ve lideri olacağı yeni bir tayfanın hayalini kurmaya başlayan Frank Sinatra, 1959 yılında sanatçı dostları Dean Martin, Sammy Davis Jr., Joey Bishop ve Peter Lawford'u bir araya getirerek yeni bir "Rat Pack" yarattı.

Frank Sinatra İtalyan asıllı bir ailenin oğlu olarak 1915 yılında New Jersey'de dünyaya geldi. 1940'ların duygusal şarkıcısından, 1950 ve 60'ların sofistike yıldızına dönüşen Sinatra, yıllar geçtikçe kazandığı şöhretle şarkıcı, aktör ve şov adamı olarak dünyaca ün yaptı. Yirminci yüzyılın en yumuşak seslerinden Sinatra'nın adı, duygusal şarkılarının ve art arda çevirdiği başarılı filmlerinin yanı sıra mafya ile birlikte de anıldı. Çocukluğu ve gençliğinin mafya mensupları arasında geçtiği, Chicago'lu mafya lideri Sam Giancana'nın elinden tutarak yükselmesini sağladığı, hatta The Godfather (Baba) filmin-

deki Johnny Fontane karakterinin Sinatra esas alınarak yazıldığı iddiaları Sinatra tarafından sürekli yalanlandı.

19 yaşındayken Nancy Barbato ile evlenen ve 3 çocuk sahibi olan Sinatra, Ava Gardner'a aşık olunca eşinden ayrıldı. Tutkulu ve çalkantılı bir aşk yaşadığı Gardner'la 1951 yılında evlenen Sinatra, artık daha duygusal şarkılar söylüyordu. 2 yıl sonra biten bu evliliğin ardından Sinatra'nın intihar girişiminde bulunduğu iddia edildi. Gardner'dan sonra birçok ilişki yaşayan Sinatra, Rat Pack yıllarında çapkınlığın sembolü oldu.

Asıl adı Dino Paul Crocetti olan ve dostlarının "Dino" adıyla andığı Dean Martin; İtalyan göçmeni bir ailenin çocuğu olarak 1917'de Ohio'da doğmuştu. Beş yaşına kadar sadece İtalyanca konuşan Dino'nun eğitim hayatı, 16 yaşındayken dolabında alkol bulunduğu için sona erdi. İçki yasağı döneminde açılan yeraltı kulüplerinde kaçak içki satarak başladığı yeni kariyerini, bu yasadışı kulüplerde krupiyelik yaparak sürdüren Martin, yasadışı boks turnuvalarına da Kid Crochet lakabıyla katılıyordu.

Aslında kart oyunlarını ve kartlarla çeşitli hileler yapmayı seviyor, krupiyelik yapmayı tercih ediyordu. Ancak bir boks maçı sonrasında kırılan burnunu tedavi ettirdikten sonra, dönemin eğlence hayatının merkezini oluşturan ve artık sahiplerini tanıdığı yeraltı kulüplerinden birinde sahne aldı. Böylece dönemin en ünlü erkek sesinin şarkıcılık kariyeri başlamış oldu.

Yumuşak ve etkileyici sesi, kendine özgü söyleme tarzı Sammy Watkins tarafından farkedildiğinde Martin 28 yaşındaydı. Bir yıl sonra ilk single albümü "Which Way Did My Heart Go?" yayınlandı ve Jerry Lewis'le 10 yıl sürecek ortaklıkları başladı. NBC Radyo'da 10 yıl boyunca sürecek "Martin and Lewis Show" ikilinin ilk şovları oldu. Martin ve Sinatra, 1949 yılında, bu program sırasında tanıştılar. Alkolik ilk eşinden boşandıktan sonra 1949'da Jeanne Biegger ile evlenen Martin, Rat Pack ile geçen yıllarda sürdürmeyi başardığı bu evlilikten üç çocuk sahibi oldu.

PACK

Lewis'le birlikte hepsi çok büyük gişe başarıları elde eden 16 filme imza atan Martin, şarkıcılık kariyerine de devam etti. Powder Your Face With Sunshine (1949), You Belong To Me (1952), That's Amore (1953), Memories are Made of This (1955) gibi listeleri zorlayan hit şarkılar söylemeyi de sürdürdü.

Martin'in Sinatra ile arkadaşlığı, Rat Pack tarzının özel hayattaki yakınlıkları ortak iş projelerine dönüştürme geleneği, Lewis-Martin arasındaki ilişkinin yavaş yavaş gevşemesine neden oldu. Martin'in Lewis'le birlikte yaptığı işlerde hep ikinci planda, sadece güzel sesi olan bir adam olarak kalmaktan artık hoşnut olmadığı söylene de, Sinatra ile yakınlığı arttıkça Lewis ile ilişkisi bozuluyordu. Birlikte yaptıkları birçok başarılı işe ve yakaladıkları büyük şöhrete rağmen ikilinin son filmi 1956 yılında çektikleri "Hollywood or Bust" oldu.

New York The Copacabana'daki son sahne şovlarından sonra yollarını ayıran Martin ve Lewis, 20 yıl boyunca hiç konuşmadılar. Martin'in sadece kendiyile takılması isteyen Sinatra'nın ikilinin arasını bozduğu iddiası hep gündemde kaldı. Martin için Lewis yanında çoğunlukla düzgün adam imajı çizdiği günler geride kalmış, kokteyl adamı günleri başlamıştı.

Sinatra'nın yakın dostu Sammy Davis Jr. (Smockey) Rat Pack'in üçüncü asil üyesiydi. 1925 yılında New York Harlem'de doğan

ensman-list şarkıcı Sammy Davis Jr. şov dünyasının gelmiş geçmiş en "çok yönlü" sanatçılarından biri olarak kabul edil-

di. Yaşamı boyunca 40 albüm, sayısız film, televizyon ve sahne şovu yapan sanatçının Sinatra'yla tanışıklığı 1940'lı yılların sonlarında oldu. Davis şöhreti yakaladığı "Will Mastin Trio" grubuyla birlikte, New York Capitol Theatre'da Sinatra'ya eşlik etti ve bir ömür sürecek bir dostluğun temelleri atılmış oldu. 1950'li yıllarda dönemin en güzel yıldızlarından Kim Novak'la birlikte olan Davis, Novak'ın bağlı olduğu Columbia Stüdyoları'nın sahibi tarafından Novak'tan ayrılmaya zorlanmıştı. 1960'da İsveçli aktrist May Britt'le evlenen Davis, ırklar arası evliliği yasaklayan bir kanun nedeniyle de zor dönemler yaşadı.

Rat Pack'in çevresinde dolaşan üyelerinden ünlü aktör ve komedyen Joey Bishop ise 1918 yılında New York'ta dünyaya geldi ve 1950'li yıllarda Sinatra tarafından gruba alındı.

Grubun son üyesi aktör Peter Lawford, ABD eski başkanı John F. Kennedy'nin bacanağı olduğu için grup içinde "brother in lawford" olarak adlandırılmıştı. 1923 yılında Londra'da doğan Lawford, Kennedy'nin kız kardeşi Patricia Kennedy ile 1954 yılında evlendi. Lawford, Rat Pack ile geçen, alkol ve güzel kadınlarla çevrili yıllarında 4 çocuk sahibi oldu. Başkan Kennedy'ye Demokrat Parti seçimlerinde ve kampanyalarında yardım etti.

RAT

Başkan Kennedy'nin efsanevi sarışın Marilyn Monroe ile tanışması da Rat Pack sayesinde oldu. Frank Sinatra ve John Kennedy arasındaki dostluk, pek çok kez tartışmalı olarak gündeme gelmişti. Monroe, yakın arkadaşı Bacall sayesinde, Bogart çevresinde kurulan Rat Pack'e yaklaşmasına izin verilen az sayıda kadından biriydi. Frank Sinatra'nın sesine hayran olan Monroe, Sinatra liderliğinde gizemli kuralları olan bir klan niteliğine bürünen ve pek çok ünlüyü dışlayan Rat Pack'e yakınlığını sürdürdü.

Monroe, Amerikan tarihine damgasını vuran Kennedy ailesiyle tanıştığı anda, John Kennedy başkan, aynı zamanda çok yakın çalışma arkadaşı olan kardeşi Robert Kennedy ise adalet bakanıydı. Robert Kennedy ve Marilyn Monroe arasındaki ilişki, Kennedy'nin eşin-

RAT PACK

ayrılıp Monroe'ya evlenme sözü vermesiyle bir dönüm noktasına geldi. Politik kariyerini hesaba katarak kararını değiştiren Kennedy, Monroe'nun kendisine ulaşmasını engellemek için telefon numaralarını değiştirmek dahil her önlemi aldı.

Monroe'nun herşeyi basına açıklama tehditleri ve basında yer bulan başarısız intihar girişimleri Kennedy için artık zorlayıcı olmaya başlamıştı ki, Monroe'nun girişimlerinden biri başarıya ulaştı. Güzel aktrist, 5 Ağustos 1962'de

yüksək dozda sakinleştirici aldığı evinde ölü bulundu. Monroe'nun henüz 36 yaşındayken gizemli şekilde ölmesinin ardında, aralarında Rat Pack grubu üyesi Peter Lawford'un da bulunduğu Kennedy'ye yakın kişilerin rol oynadığı iddiaları uzun süre gündemden inmedi. Kennedy ve Monroe'nun yardımcısının, yıldız oyuncuya psikologu tarafından yatıştırıcı ilaçlar verilmesini sağlamak için komplo kurdukları, Lawford'un gün boyu Monroe'yu arayarak ilaçları almadığını kontrol ettiği iddia edildi. Lawford, Monroe ile ölmeden önce konuşan son kişi olarak da kayıtlara geçti.

Felaketlerle gündeme gelen Kennedy ailesinin başkan üyesi John Kennedy 1963 yılında, kardeşinin ölümünün ardından senatör olan Robert Kennedy ise başkanlığa adaylığını koyacağı 1968 yılında suikaste kurban gittiler.

Her biri çok yönlü sanatsal yetenekleriyle dikkat çeken Rat Pack üyeleri arasındaki en etkin isim olan Frank Sinatra, daima sıçanların kralı oldu. Rat Pack adını kullanmaktan pek hoşlanmayan ve grubuna "The Clan" (Klan) ya da "The Summit" (Zirve) tanımlarını daha çok yakıştıran Sinatra, Las Vegas'ı yeryüzü cennetindeki bir saray olarak, grup üyelerini de krallığını yaptığı bu sarayın soyluları olarak görüyordu. Sinatra'nın kendinden emin, ukala havası dönemin erkekleri üzerinde önemli etkiye

sahipti. Gizemli kurallarıyla birçok ünlüyü dışlayan bir yıldız kulübü olan Rat Pack üyelerinin herşeye sahip olduğu inancı toplumda oldukça yaygındı.

Yazar Shawn Levy ,1999 yılında yayınladığı "Rat Pack Confidential / Sıçan Kulübü Sırları" adlı kitabında kulübe kabul edilmenin sırrını şöyle açıklıyordu: "Frank Sinatra bu kulübün üyelerini elleriyle seçiyordu. Dünyayı dolaşip insanları ölçer, biçer, sonra da altın dokunuşuyla omuzlarını sıvazlayıp seçtiklerini kulübe dahil ederdi. Yetenek, güç, para, bunların hiçbiri yeterli değildi. Sinatra'da olan veya onun sahip olmak istediği bir şeye sahip olmak gerekiyordu."

Hollywood'un 'Rat Pack Mascots' adını taktığı grup ise, önceleri yalnızca Sinatra'nın yakın arkadaşı Shirley MacLaine ile Angie Dickinson'dan oluşuyordu. Daha sonraları Judy Garland, Juliet Prowse, Lauren Bacall ve yakın arkadaşı Marilyn Monroe'nun yer aldığı maskotlar, grup üyelerinin çılgın eğlencelerini renklendiren ve daha da cazip kılan ünlü ve güzel isimlerdi.

Etkin bir dostluk

çemberi içindeki yıldızlardan oluşan bu gösteri ekibi, dönemin sahne dünyasına, politik arenasına ve Las Vegas şov kültürüne şekil verdi.1960'lar Rat Pack üyelerinin kariyerlerinin zirvesinde oldukları yıllardı. Grup, Las Vegas sahnelerindeki bitmek bilmeyen eğlencelerini, filmlerine ve şovlarına taşıdı.

Dönemin en ünlü yıldızları ve savaş sonrası büyüyen Amerika'nın birer sembolü olan grup üyeleri, Las Vegas'taki ünlü 'Sand Hotel'de yaptıkları şovları ve çevirdikleri filmlerle gösteri dünyasına isimlerini yazdırdılar.

Amerika'nın politik suikastlar, Vietnam savaşı ve sivil çatışmalarla ortaya çıkacak karanlık yüzünün henüz kendini göstermediği tasasız ve kendini beğenmiş dönemin en önemli ikonlarından Rat Pack grubu, ilk filmlerini 1960 yılında çevirdi. Shawn Levy'ye göre filmin Las Vegas'taki çekimleri 25 gün sürdü ve Sinatra sadece 9 gün sete geldi. "Batı Cephesinde Yeni Bir Şey Yok"un yönetmeni Lewis Milestone, yönetmenliği üstlendiği bu filmde de Rat Pack beşlisini aynı anda sadece bir kez sette görebildi. Sinatra "İstediğimiz yalnızca birlikte takılmak, kadınlarla eğlenmek ve iyi vakit geçirmek" diyordu. Her gece çekimlerin ardından deliler gibi içki içip kumar oynadılar. Böyle bir ortamda ortaya çıkan "Ocean's Eleven" tüm zamanların en "cool" filmlerinden biri olarak kabul edildi ve klasikten öte, kült statüsüne ulaşan bir film oldu. "Ocean's Eleven" filmini

6 film daha izledi: "Some Came Running", "Sergeants 3", "4 For Texas", "Robin and the 7 Hoods", "Marriage on the Rocks" ve "Cannonball Run II".

Birlikte film çevirmeyi bıraksalar da birlikte eğlenmekten vazgeçmeyen grup üyeleri dünyanın en unutulmaz eğlendiricileri olmayı başardılar. Dostluklarını sahne şovlarına taşıyan grubun hedef tahtasında genellikle Sammy Davis Jr. oluyordu.

Davis 1955'te geçirdiği trafik kazasında kaybettiği tek gözünün yerine camdan bir göz takıyordu. Aynı dönem Yahudiliği seçen şovmen, Hıristiyan zencilerde yarattığı tepkiyle başetmeye çalışırken bir yandan da çoğu Sinatra'ya ait binbir çeşit ırkçı şakanın kurbanı oluyordu.

Rat Pack, 1964 yılında Beatles modern pop çağının doğumunu ilan edene dek, eski tarz show dünyasındaki hakimiyetini sürdürdü. Grubun birlikte olduğu günler azaldıkça, ortak projeler de azaldı. Sinatra 1966 yılında hayranlarını şok ederek kendisinden 29 yaş küçük Mia Farrow ile evlendi. Farrow'dan iki yıl sonra ayrılan ve 1976 yılında ünlü komedyen Zeppo Marx'ın eski karısı Barbra Marx ile evlenen Sinatra, 1998 yılında 82 yaşındayken geçirdiği kalp krizi sonucu yaşamını yitirdi. 1973 yılında eşinden ayrılan, albümleri ve izlenme rekorları kıran TV

şovlarıyla kariyerine devam eden Dean Martin, 1993 yılında yakalandığı akciğer kanserini yeneemedi, 2 yıl sonra 78 yaşında hayatını kaybetti.

1968'de karısı Britt'ten ayrılan Sammy Davis Jr., 1970'de dansçı Altovise Gore ile evlendi. 1990 yılında gırtlak kanseri yüzünden hayata veda etti. 1966 yılında eşinden ayrılan Lawford Sinatra'nın b ü y ü k aşkla bağlandığı Ava Gardner'la yakınlaşınca ikilinin arası açıldı ve uzun süre konuşmadılar. Lawford, 1984 yılında 61 yaşında hayatını kaybetti. 1961-67 yılları arasında televizyonda 'The Joey Bishop' isimli bir şov sunan ve 2007 yılında 89 yaşında hayata veda eden Bishop, grubun hayatta kalan son üyesiydi.

RAT PACK

Bilimkurgunun yaratıcı kadınları

Bilimkurgu denince aklınıza gelen ilk isimlerin erkek olması şaşırtıcı değil aslında... Çocukluğumuzun hayal dünyasını renklendiren "Aya Seyahat", "Denizler Altında Yirmibin Fersah", "Dünyanın Merkezine Yolculuk" gibi çağının çok ötesinde bir hayal gücüyle pek çok eser veren Fransız romancı Jules Verne (1828-1905) modern bilimkurgu edebiyatının babası kabul edilir.

Oysa Verne'den çok önceleri Mary Shelley (1797-1851) "Frankenstein" romanıyla kendinden sonra bilimkurgu alanında eser verecek pek çok isme ilham kaynağı olmuştur.

Hem bilimin hem de edebiyatın, hayatımızdaki pek çok alan gibi, kadınların erkek meslektaşlarına göre daha çok zorlukla karşılaştığı alanlar olduğu bir gerçek. Bilimsel gerçeklikleri veya varolan bilimsel gelişmelerden yola çıkarak gelecekte ne tür gelişmelere ve değişimlere neden olabileceklerini kurgulamayı içeren bilimkurgu edebiyatının da bundan nasibini almaması düşünülemez belki... Ama kadın yazarlar, pek çok alanda olduğu gibi verdikleri eserlerle kendilerini bilimkurgu alanında kabul ettirmeyi başarıyorlar.

Bilimkurgu edebiyatının en saygın isimleri arasında yer alan Ursula Le Guin (1929-2018) sayısız edebiyat ödülü aldı, eserleri pek çok dile çevrildi ve dünya çapında on milyonlarca kopya sattı. Dünya televizyonlarını sarsan dizi "Damızlık Kızın Öyküsü"nü yazarı Margaret Atwood (1939), edebiyat okuru kitlesinden çok daha büyük olan televizyon izleyicisi kitlesi ile tanışıp alışık olmadığı tür bir şöhrete kavuşmadan önce, distopik bilimkurgu eseri kırktan fazla dile çevrilmiş ve milyonlarca okurun gönlünü fetih etmişti.

Bilimkurgu alanında eser veren sanatçılara verilen prestijli Hugo ödülleri, 2015, 2016 ve 2017 yılında, üç kez ardarda, yeni kuşak bilimkurgu yazarlardan N.K. Jemisin'e (1972) verildi. Bu belki de, bilimkurgu edebiyatının, hayatın diğer alanlarında olduğu gibi kadınlara hakettiği tarafsız bakışı edinmeye başladığını gösteriyor olabilir.

Her ne kadar bilimkurgu edebiyatı erkek yazarların egemenliğindeki bir alan gibi görünse de bu türde insanlığın hafızasına kazınmış eserler veren pek çok kadın var. İlk bilimkurgu romanı kabul edilen Frankenstein'in yazarı da bir kadındı.

Bilimkurgunun annesi

Mary Shelley (1797-1851)

1797'de Londra'da doğan Mary Shelley, uzun uğraşlar sonucunda "Frankenstein"ı yayımlatabildiğinde sadece 21 yaşındaydı. Kadına yönelik ayrımcı bakış açısı nedeniyle kitabın ilk baskısı yazarının adıyla değil, isimsiz basılmıştı.

Romana adını veren başkarakter Doktor Victor Frankenstein, insan cesetleri üzerinde araştırmalar yapıyordu. Sonunda ceset parçalarından yeni bir insan yaratıp onu canlandırmanın yolunu bulduğunda kendi kaderini de olumsuz yönde değiştirmiş oldu. "Frankenstein"ın yayımlanışının iki yüzüncü yılı olması nedeniyle 2018 boyunca dünyanın farklı ülkelerinde bu romanla ve Mary Shelley'yle ilgili pek çok makale yazıldı, yazılıyor. Suudi Arabistan'ın ilk kadın yönetmeni Haifaa Al-Mansour'un imzasını taşıyan Mary Shelley adlı biyografik film de Türkiye'de geçen temmuz ayında gösterime girdi. Sinema dünyasının en sevdiği ikonlardan biri olan Frankenstein'in pek çok sinema uyarlaması da bulunuyor.

Bilimkurgu türünün, özellikle 19. yüzyılın sonlarından itibaren, uzaya ve genel anlamda bilime duyulan merakın artması neticesinde büyük bir hızla gelişim gösterdiği söylenebilir. Jules Verne ve onun ardından gelen H.G. Wells, Arthur Clarke, Isaac Asimov, Robert A. Heinlein gibi yazarlar bilimkurgunun popülerleşmesinde etkili oldu. Bu erkek yazarların yanında bu türle ilgilenen kadın edebiyatçılar da vardı; ancak kadına yönelik önyargıyı kırıp isimlerini duyurmak için mücadele vermeleri gerekti.

Örneğin 1915 – 1987 yılları arasında yaşamış Alice B. Sheldon, bilimkurgu öykülerini ve romanlarını yayımlatmak istediğinde cinsiyet ayrımcılığı duvarına çarpmıştı. Zira o dönemde ne yayınevleri ne de okurlar kadın bilimkurgu yazarı fikrine sıcak bakmıyorlardı. Sonunda çözümü kitaplarını erkek ismiyle yayımlatmakta buldu. James Tiptree Jr. adıyla pek çok kitap yayınladı. Bu isimle her yıl bilimkurgu kitaplarına ödüller verilmeye devam ediliyor. Gerçek kimliğini açıkladığında okurlar şaşkına uğradı. Bilimkurgularında sosyolojik ve psikolojik sorunlara eğilen yazarın, Hugo En İyi Kısa Roman Ödülü'ne değer bulunan kitabı "Uzaktan Kumandalı Kız", siberpunk türünde feminist ve antikapitalist bir romandır. Kitap kısa süre önce İthaki Yayınları'nın Bilimkurgu Klasikleri Serisi kapsamında Türkiye'de de yayımlandı.

Erkek adıyla yazan kadın

Alice B. Sheldon (1919-2018)

Nobel Ödüllü

Doris Lessing (1919-2013)

Nobel Edebiyat Ödülü sahibi kadın yazar Doris Lessing, sadece bilimkurgu yazmasa da bu alanda değerli yapıtlara imza atan bir yazar. İlk gençlik yıllarından itibaren ırkçılık ve cinsiyetçilik karşıtı eylemlere katılan Doris Lessing'in romanlarında da onun bu konulardaki duyarlılığını görebiliriz. Lessing'in bilimkurgu alanındaki en önemli romanları "Argos'taki Kanopus Arşivleri" serisi. Bu seriye dahil olan "Şikeste", "Evlilikler" ve "Sirius Deneyleri" Türkçede de yayımlandı. Serinin ikinci kitabı "Evlilikler", toplumsal cinsiyet rolleri, kadın-erkek ilişkileri ve farklı yönetim biçimleri gibi güncelliğini hiç yitirmeyen konuları sorgulaması sebebiyle özellikle dikkat çekiyor. Roman, anaerkil bir uygarlık olan 3. kuşağın kraliçesi Al-Ith ile ataerkil 4. kuşağın yarı barbar kralı Ben Ata'nın evliliği ile başlıyor. "Tedarikçiler" adını taşıyan bir üst akıl tarafından zorla gerçekleştirilen bu evlilik, zıtlıklar nedeniyle büyük çatışmalara sebep oluyor; ancak, zaman içinde, her iki kuşak da bu evlilik sayesinde dönüşüme uğruyor. Dişil ve eril kozmik güçlerin mücadelesi romanın ana eksenini oluşturuyor.

2018'in ocak ayında kaybettiğimiz Ursula K. Le Guin, siyasi ve toplumsal bilimkurgunun en büyük ustası olarak kabul ediliyor.. Tıpkı Doris Lessing gibi 1919'da doğan Le Guin, "bilimkurgunun üç büyük ismi" olarak bilinen Arthur C. Clarke, Isaac Asimov ve Robert Heinlein'in aktif olduğu dönemde, edebiyata damgasını vurmaya, bu erkek yazarların gölgesinde kalmamayı başarmış çok önemli bir sanatçı. Onu önemli kılan ise üretkenliği, yaratıcılığı ve bakış açısı. Bilimkurgunun yanında fantazyaya, şiir, makale, çocuk kitabı gibi birbirinden farklı türlerde yazan Ursula K. Le Guin'in onlarca bilimkurgu romanı içinde, zihinlerde ve edebiyat tarihinde en çok iz bırakanlar "Karanlığın Sol Eli" ile "Mülksüzler"dir. Yazar, 1969'da yazdığı "Karanlığın Sol Eli"nde toplumsal cinsiyet rollerini alt üst etmişti. Romanın geçtiği Gethen adlı kurgu bir gezegende yaşayan halk çift cinsiyetliydi. "Kemmer" denen kızışma döneminde çiftleşiyorlar ve cinsiyetleri belirleniyordu. Aynı kişi bir dönemde kadın, başka bir dönemde ise erkek olabiliyordu. Le Guin, "Toplumsal Cinsiyet Gerekli mi?" adlı makalesinde "Karanlığın Sol Eli"nde bir düşünce deneyi yaptığını belirtmiş ve şöyle demişti: "Benim Gethelilerim bir düşünme biçimi. Düşünme biçiminin ters yüz edilmesi. Yaşam boyu maruz kaldığımız toplumsal şartlanmalardan dolayı – fizyolojik ve işlevsel farklılıklar dışında- kadınla erkeği birbirinden ayıran nitelikleri net bir şekilde görmemiz zordur."

Toplumsal Bilimkurgunun Ustası

Ursula L. Guin (1919-2018)

1974'te kaleme aldığı "Mülksüzler" ise siyasi bilimkurgunun başyapıtıdır. Kapitalizm ve sömürü karşıtı, eşit bir dünya özleminin biçimlendirdiği 68 olaylarının etkisiyle yazılan roman, Urras ve Anarres gezegenlerinde geçer. Urras kapitalist, Anarres ise anarşist bir gezegendir. Sonuç itibarıyla Ursula K. Le Guin romanlarında farklı dünyalar kurgular gibi görünse de, tam olarak bizim gerçeklerimizi anlatır.

Margaret Atwood (1939-)

ve
Damızlık Kızın Öyküsü

Sonraki kuşaktan Kanadalı yazar Margaret Atwood da aynı selefleri gibi toplumsal cinsiyetle ilgili sorunları romanlarına taşıdı. Bazıları Türkçeye de çevrilen önemli kitapları bulunan Margaret Atwood'un en bilindik romanı ise televizyona da uyarlanan "Damızlık Kızın Öyküsü". Kadınların erkekler tarafından belirlenen kuralların ve sistemin dışına çıkmasının ağır bir şekilde cezalandırıldığı karanlık bir gelecekte geçen "Damızlık Kızın Öyküsü", okuyucu dehşete düşürecek kadar vurucu bir yapıt. Bu distopya hem günümüz dünyasında hâlâ izlerine rastladığımız kadına yönelik baskıcı bakış açısının hem de yazarının feminist kimliğinin izlerini taşıyor. "Kör Suikastçı", "Tufan Zamanı", "Halka Oyunu", "Penelope" gibi romanlarıyla da kült yazarlar arasına giren Atwood'un bilimkurgu ve fantazyaya edebiyatına dair "Başka Dünyalar" adlı edebiyat inceleme kitabı da bulunuyor.

Ödüle Doymayan Yazar

Nalo Hopkinson (1960-)

Türkiye'de de yeni yeni tanınmaya başlayan siyahi bir yazar var şimdi sırada, Jamaikalı yazar Nalo Hopkinson. Toronto ve California'da yaşayan Hopkinson, hem bilimkurgu hem de fantazyaya alanında üretken. İlerici ve eşitlikçi sesini roman ve kısa öykülerine katan Hopkinson aynı zamanda farklı öykü seçkileri oluşturup yayıma hazırlıyor. Hopkinson bilimkurgu ve fantastik edebiyat dünyasındaki ırk ve etnisite tartışmalarını ilerletmek, bu konularda ilerici adımlar atmak ve gelişim sağlamak amacıyla kurulan Carl Brandon Topluluğu'nun da kurucu üyelerinden biri... Öyküleri ve yazarla yapılan bir röportajdan oluşan "Gecce Yarısı Gezegeninden Notlar" adlı kitabı kısa süre Ayrıntı Yayınları'ndan çıktı.

Ödüllü yazar Ann Leckie'nin ise Türkiye'de de iyi tanındığı söylenebilir. Zira "Adalet", "Kudret" ve "Merhamet" adlı üç romandan oluşan "Radch İmparatorluğu" serisinin bir hayli takipçisi var. Bu serisiyle 2013'ten bu yana Hugo, Nebula, Locus, BSFA, Arthur C. Clarke gibi önemli bilimkurgu ödüllerini toplayan sanatçı, yarattığı galaktik evren ve özgün karakterlerle dikkat çekiyor. Ünlü serisiyle Space Opera türüne de yeni bir soluk getirdiğini ve çizgi roman ya da filmlerde görmeye alışık olduğumuz Space Opera'yı edebiyatın güçlü bir türü olarak karşımıza çıkardığını da söylemeden geçmemeli.

Ödüle Doymayan Yazar

Ann Leckie (1966-)

Türkçe'yle yeni tanışan

Octavia Butler (1947-2006)

Octavia Butler, eserleri Türkçeye henüz çevrilmediği için, Türkiye'deki bilimkurgu meraklıları tarafından pek tanınmıyor. Kadın, üstelik de siyahi olmanın dezavantajını, yeteneği ve çalışkanlığıyla bertaraf eden Octavia Butler'ın uzayda ve farklı dünyalarda geçen pek çok bilimkurgu romanı bulunuyor. Yazarın Türkçe okuyabileceğiniz tek romanı, vampir mitine farklı bir bakış içeren "Yavru Kuş".

Butler'in en iyi bilinen bilimkurgu romanları ise "Xenogenesis" serisine dahil. Bilimkurgu alanında verilen en önemli iki ödüle Hugo ile Nebula'ya değer görülen yazar, sadece benzersiz çalışmalar ortaya koyanların katılabildiği MacArthur Fellows'un üyesi olmayı başarmış tek bilimkurgu yazarı aynı zamanda. Siyahi kadın karakterler kullanmasıyla da bilinen Octavia Butler'in bilimkurgu romanlarının en kısa zamanda Türkçeye kazandırılmasını dileriz.

Yakında sinemadan tanıyacağımız

Pamela Sargent (1948-)

Pamela Sargent da Türkiye'de pek fazla bilinmeyen kadın bilimkurgu yazarlarından. Nebula ve Locus gibi önemli ödülleri bulunan yazarın onlarca romanı ve pek çok kısa öyküsü var. 1983'te gençler için kaleme aldığı bilimkurgu romanı "Earthseed" yakında sinemaya uyarlanacak. Filmin senaryosunu tüm Twilight filmlerinde imzası bulunan Melissa Rosenberg yazıyor. Pamela Sargent'in, kadınların egemen olduğu nükleer sonrası gelecekte geçen "The Shore of Women" adlı öyküsü ise televizyona uyarlanıyor.

İlk kez 1953 yılında verilen, 1955 yılından beri ise her yıl sahiplerine ulaşan Hugo Ödülleri, bilimkurgu edebiyatının Nobel'i kabul ediliyor. Dünya Bilimkurgu Topluluğu adına her yıl Dünya Bilimkurgu Kongresi'nde dağıtılan ödüller yıldan yıla değişiklik gösterse de, En İyi Roman/Film ödülü olarak -ilk kez o yıl yayınlanmış olmak kaydıyla- bir esere verilebileceği gibi, çalışmalarının bütünü dikkate alınarak yazarlara da verilebiliyor. Yeni yazarlara verilen John W. Campbell ve çeşitli gerekçelerle tanımlanan farklı Hugo Özel Ödülleri de, aynı kongre sonrasında dağıtılıyor.

Ödül şampiyonu

N.K. Jemisin (1972-)

Hem duyarlı hem de yaratıcı N. K. Jemisin ile Nnedi Okorafor, yeni kuşak kadın bilimkurgu yazarları arasında sıvırlan isimler.

ABD'li Nora K. Jemisin kültürel çatışma, baskı gibi farklı temaları ele aldığı eserleriyle aralarında Hugo ve Locus'un da olduğu ödülleri topladı. Fantazy ve bilimkurgu dışında korku ve ana akım edebiyat alanında da romanları ve kısa öyküleri bulunan yazar, Türkiye'de "Bozulan Dünya" üçlemesiyle tanınıyor.

Nijerya kökenli Nnedi Okorafor ise, fantazy ile bilimkurguyu birleştiren kurgularıyla tanınıyor. BAFTA, Hugo, Nebula, Locus, World Fantasy Award gibi pek çok ödülün sahibi olan yazarın, Nijerya mitolojisinden, dünya dışı varlıklarla ilk temasa kadar geniş bir tema yelpazesine sahip olan ve şu sıralar filme uyarlanan "Lagoon" adlı romanı Türkçeye çevriliyor.

Dileğimiz Türkiye'den de dünya çapında tanınan kadın ve erkek bilimkurgu yazarları çıkması.

Nijerya'dan yükselen yıldız

Nnedi Okorafor (1974-)

BİLİMKURGU EDEBİYAT ÖDÜLLERİ

1965 yılından beri dağıtılan Nebula Ödülleri ise, Amerikan Bilimkurgu ve Fantezi Yazarları Derneği tarafından dört dalda veriliyor.

Bilimkurgu ve fantezi yanında korku türündeki eserleri ve sanatçıları da kapsamına alan Locus Ödülleri ise, 1968 yılından beri, Locus dergisi okurlarının oylarıyla belirlenen isimlere veriliyor.

Serendip Vakfı tarafından 1987 yılından beri verilen ve bilimkurgunun unutulmaz üstadı Arthur C. Clarke adına verilen ödüller, İngiliz Bilimkurgu Topluluğu tarafından verilen BSFA ve bilimkurgu dünyasına takma erkek ismiyle kendini kabul ettiren James Tiptree Jr. ödülleri de bilimkurgu dünyasının saygın ödülleri arasında.

	Fotoğraftaki tarlakuşunun diğer adı	Seçkin	Yücelme	Tibet yeni yıl festivali	Sevimli
	Mükâfat			İlaç, merhem	İslahat
				Kuram	
				Suni	
	Metal olmayan	Optimist			
		Üzme, sıkıntı verme			
				Gösteriş	
				Kolalı bez	
	Çok karşıtı		İşveren		
			Keseli ve tırmanıcı bir hayvan		
Bu yıl kaybettüğümüz ünlü kadın bilimkurgu yazarının ön adı	İşaret	Kaba yün kumaş	Yoldaki çukur	Masallarda adı geçen bir kuş	Anı
	Para çekme makinesi		Bilen		(... Kozina) Kağıt eserleriyle ünlü Rus sanatçı
Boyun eğen		Rüzgar			
Alt karşıtı		Köpek maması			
		Dalkavuk		Ekmek	Boşluk, mesafe
		Özenilmiş		Eski biçime sokma	
Sanıma, tahmin etme			Eğik yazı		Çalışma, emek
			Üst karşıtı		Çiğ ot tabağı
Bir şeyin niteliklerini övme	Ek katkı			Zaman zaman	
	Baba			Hareket	
		Antalya ilçesi	Neodyyum imi		Üye
			Hastalık	Sabah yeli	Bozkır
(... Sinatra) RatPack grubunun katçısı, ünlü İtalyan asıllı şarkıcı	Karşılıklı alıp verme				
	İtalyan televizyonu		Köklü, geniş ölçüde etkili		Avrupa Yayın Birliği
			Bulgar parası		(... Ceylan) Ünlü Türk fotoğercçekçi ressam
Pamuk kozası	Esasla ilgili esası			Uyarıcı sonuç	Baryum imi
	Sifilis				
		Canlının yaşadığı çevre	İtalya'da bir yanardağ		Ayakkabı
			Beden, boy pos		
Bravo	Bir çeşit füze			Geminin rüzgâr alan yanı	Yapı için ayrılmış yer
	Aktif				
				Bel kemiği	
				Güç simgesi değnek	
Yemin					Ateş
Fotoğraftaki Ağlaşım'daki antik kent		Geniş ve bol karşıtı, ensiz			
Küçük limon		Gayrı			

Bertan KODAMANOĞLU

Sürdürülebilir bir büyüme hikayesi

1967 yılından bu yana, yükselen kalite standartları ve artan üretim kapasitesiyle Türkiye'ye hizmet sunmakta olan Kartonsan, günümüzde ülkemizin en büyük, Avrupa'nın ise dördüncü büyük kuşeli karton üreticisidir. 50. yılına ulaşmanın gururunu yaşayan Kartonsan, sürdürülebilir bir dünya ve gelecek için, paydaşlarıyla işbirliği içinde ve çevre odaklı bir yaklaşımla yeni atılımlarını gerçekleştirmeyi kararlılıkla sürdürecektir.

